

Književnost i konstruiranje identiteta - kolumbijske godine samoće

Vrandečić Vasilj, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:789602>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTUROLOGIJU
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ MEDIJSKE KULTURE

NIKOLINA VRANDEČIĆ VASILJ

**KNJIŽEVNOST I KONSTRUIRANJE
IDENTITETA – KOLUMBIJSKE GODINE
SAMOĆE**

DIPLOMSKI RAD

MENTOR:

doc. dr. sc. Katarina Žeravica

Osijek, 2021. godine

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
UVOD	1
I. DIO: IDENTITET.....	2
IDENTITET	2
INDIVIDUALNI IDENTITET	3
KOLEKTIVNI IDENTITETI.....	4
NACIJA I NACIONALNI IDENTITET	4
ULOGA KNJIŽEVNOSTI U KREIRANJU NACIONALNIH IDENTITETA	6
O PRIČAMA.....	6
KNJIŽEVNOST I NACIONALNI IDENTITET	7
II. DIO: HISPANSKA AMERIKA	10
HISPANSKOAMERIČKI SVIJET – POVIJESNI OKVIR.....	10
DEFINIRANJE POJMOVA.....	10
HISPANSKA AMERIKA	11
LATINSKA AMERIKA	12
KOLONIJALNO DOBA.....	12
KOLONIJALNO DOBA I KNJIŽEVNOST	13
XIX. STOLJEĆE.....	14
CENTRALISTI, FEDERALISTI I VOJSKA	15
XIX. STOLJEĆE I ULOGA KNJIŽEVNOSTI	16
XX STOLJEĆE	18
XX. STOLJEĆE I ULOGA KNJIŽEVNOSTI.....	19
REPUBLIKA KOLUMBIJA	20
III. DIO: MÁRQUEZ I GODINE SAMOĆE.....	23
HISPANSKOAMERIČKI <i>BOOM</i>	23
DRUŠTVENO-POVIJESNI KONTEKST I REAKCIJA KNJIŽEVNOSTI.....	23
KUBANSKA REVOLUCIJA – POČETAK I KRAJ <i>BOOM-a</i>	24
MAGIJSKI REALIZAM.....	26
MAGIJSKI REALIZAM I KOLUMBIJA – <i>MACONDISMO</i>	27
GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ.....	28
ARACATACA I DJETINJSTVO	29
ŠKOLOVANJE.....	30
NOVINARSTVO I PRVI ROMANI.....	31

OSAMNAEST MJESECI I <i>STO GODINA SAMOĆE</i>	33
KNJIŽEVNI RAD NAKON <i>STO GODINA</i> I NOBELOVA NAGRADA	34
OBITELJSKI ŽIVOT, SMRT I NASLIJEĐE.....	35
<i>STO GODINA SAMOĆE</i>	36
KNJIŽEVNOST – MEDIJ KULTURNOG SJEĆANJA.....	38
KONDENZACIJA I NARACIJA	39
ARACATACA I MACONDO	40
GRAĐANSKI RAT	41
MASAKR RADNIKA PLANTAŽE BANANA.....	42
SJEĆANJE, IDENTITET.....	43
ROĐENJE DJETETA SA SVINJSKIM REPOM.....	45
ZAKLJUČAK	46
LITERATURA	47

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____ potvrđujem da je moj _____ rad
diplomski/završni
pod naslovom _____

te mentorstvom _____

rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, _____

Potpis

SAŽETAK

Diplomski rad naslova „Književnost i konstruiranje identiteta – kolumbijske godine samoće“, bavi se temom konstruiranja identiteta u okviru i uz pomoć književnosti, a na primjeru Kolumbije. Rad će prvo definirati neke od osnovnih pojmova, poput: identiteta, nacije, nacionalnog identiteta, zatim razlike između Hispanske i Latinske Amerike i dr. Pojasnit će i ključne povijesne, društveno-političke i književne okolnosti u okviru kojih se obrađuju naveden teme. U konačnici, u posljednjem poglavlju rada, primijenit će se teorijsko predznanje na konkretan roman, odnosno konstrukciju identiteta Kolumbije u kontekstu romana *Sto godina samoće*.

Key words: identity, nation, literature, Colombia, Gabriel García Márquez

Ključne riječi: identitet, nacija, književnost, Kolumbija, Gabriel García Márquez

UVOD

Rad koji se bavi temom konstruiranja identiteta, uloge književnosti u tom procesu te konkretnog primjera u obliku romana Gabriela Garcíe Márqueza, *Sto godina samoće*, podijelit ćemo na tri velika dijela: Identitet, Hispanska Amerika, Márquez i godine samoće. U prvom dijelu, napraviti ćemo teorijski okvir u kojem ćemo definirati pojam *identiteta*, njegove osnovne podjele na individualni i kolektivni, a zatim ćemo detaljnije pisati o nastanku nacija i nacionalnih identiteta te o ulozi književnosti u njihovoj konstrukciji. U drugome dijelu dotaknut ćemo se povijesnog pregleda zemljopisnog područja na kojem se nalazi država čijom konstrukcijom identiteta se bavimo – Kolumbija, odnosno Hispanska Amerika. Definirat ćemo osnovnu terminologiju koja se koristi kada se govori o ovome dijelu svijeta, a ovisno o tome na koje točno države mislimo. Pisat ćemo kratko o vremenu kada je taj dio svijeta bio dijelom španjolskih kolonija, a nešto detaljnije o ključnom razdoblju formacije *novih nacija* – XIX., a zatim i XX. stoljeću. Pred kraj drugog dijela, detaljnije ćemo pisati o samoj državi Kolumbiji, kao teorijski i povijesni uvod u posljednje poglavlje koje se na sve dosad iznesene informacije, nadovezuje. Nadalje, u trećem dijelu rada dotaknut ćemo se prvo biografije i bibliografije kolumbijskog pisca i novinara, Gabriela Garcíe Márqueza, da bismo u drugim poglavljima pojasnili neke od književnih stilova i/ili pokreta, plod kojih je i sam roman kojim se bavimo. I, konačno, u posljednjem dijelu rada primijenit ćemo neke od teorija uloge književnosti u konstrukciji identiteta Kolumbije na primjeru romana *Sto godina samoće*.

I. DIO: IDENTITET

IDENTITET

U prvom poglavlju ovog rada, govorit ćemo o identitetu, općenitim definicijama, osnovnim vrstama te razlikama među njima. Koristit ćemo se općeprihvaćenim (enciklopedijskim) definicijama, ali i autorskim radovima kako bismo što bolje pojasnili termine kojima ćemo se koristiti kroz cijeli rad. Govorit ćemo i o porijeklu i trenutku formiranja nacija, zatim o književnosti te njenoj ulozi u formiranju identiteta istih, što će nam poslužiti kao teorijski okvir za dio rada u kojem obrađujemo upravo tu problematiku na primjeru jednog konkretnog romana i čitavog književnog pokreta.

O čemu to točno govorimo kada govorimo o „identitetu“? Je li on naslijeđen, predodređen ili je svojevrijedno odabran? Je li, pak, promjenjiv ili je stalan? Posjeduje li osoba samo jedan identitet? Posjeduju li ga samo jedinice ili može biti kolektivan?

Nevelik je broj onih među nama koji, u žamoru svakidašnjice promišljaju o temi koja nas se toliko tiče i koja je sastavnica naših života, od rođenja pa sve do smrti. Pitanje identiteta ključno je za samu našu srž, a opet možemo reći da se provlači ispod radara, da ga se zanemaruje i da se o njemu – izvan stručnih i/ili znanstvenih krugova, naravno – govori malo ili nimalo.

Za početak, mogli bismo reći kako je identitet svojevrsan „skup obilježja koje individualac zadržava tokom nekog vremenskog perioda i koji ga razlikuje od ostalih individualaca“. (Cerin, 2015:5) Odlučimo li se pak definiciju identiteta potražiti, primjerice, u enciklopediji, na izbor nam se nudi općenita definicija identiteta koja kaže kako je identitet „istovjetnost, potpuna jednakost; odnos po kojem je netko ili nešto (npr. biće ili svojstvo) jednako samo sebi, tj. isto; skup značajki koje neku osobu (ili svojstvo) čine onom koja jest ili onim što jest“, a zatim se trebamo odlučiti zanima li nas definicija identiteta iz perspektive filozofije, sociologije ili matematike kako bismo tu općenitu definiciju proširili i preciznije odredili. Za potrebe ovog rada, opredijelit ćemo se za definiciju identiteta iz područja sociologije, koja dalje pojašnjava kako je „identitet uvjetovan kulturom kao i povijesnim promjenama“; zatim „kako je shvaćanje o osobi kao „omeđenoj i jedinstvenoj cjelini, različitoj od drugih takvih cjelina, svojstveno zapadnjačkoj kulturi i rijetko je u drugim svjetskim kulturama, iako se i u zapadnjačkoj kulturi naglašava da osobni identitet nije rezultat odvojenosti, nego neprestane interakcije s drugim osobama“. (*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2021*)

INDIVIDUALNI IDENTITET

U uvodnom dijelu poglavlja, zapitali smo se posjeduju li identitet samo jedinke ili se on može primijeniti i kao svojevrsan „alat“ pri određivanju zajedničkih svojstava kolektiva. Odgovor na pitanje krije se u pitanju samome, odnosno u njegovom drugom dijelu. Identiteti mogu biti individualni i kolektivni, a o njihove sličnosti i razlike te načine formiranja, podrobnije ćemo pojasniti.

Individualni identitet (samo)određenje je svakoga od nas kojim odgovaramo na pitanje „tko sam ja?“. Ako pretpostavimo da je on nešto što se konstruira kroz čitav životni vijek, možemo se složiti i kako je on „jedinstven i neponovljiv“, upravo kao i životopis pojedinca koji ga posjeduje. (*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2021*) No, kako se identitet oblikuje? Kako on nastaje? Cerin (2015), koja identitet (osobe) definira kao – „skup obilježja koja individualac zadržava tokom nekog vremenskog perioda te ga to razlikuje od drugih pojedinaca“ – izdvaja procese identifikacije i diferencijalne identifikacije kao jedne od najvažnijih „kojima se subjekt koristi u kontaktu s Drugim pri čemu uočava razliku između JA i NE-JA“. Prvi proces subjekt koristi kako bi, „identifikacijom s drugim subjektima, stekao osjećaj za posjedovanjem određenih obilježja“, dok se drugim procesom od tih subjekata udaljava i stiče „osjećaj neposjedovanja nekih od obilježja koja posjeduje druga osoba, a na osnovu čega se zatim diferencijalno identificira“. Upravo taj proces shvaćanja razlike između sebe i drugih, između JA i NE-JA, ona smatra prvim korakom ka „individualizaciji i svijesti o sebi kao neovisnoj jedinki“ te kao prvi trenutak kada do tog procesa dolazi izdvaja onaj kada dijete staro tek nekoliko mjeseci počinje shvaćati razliku između sebe i majke i na sebe prestaje gledati kao na dio majke. (Cerin, 2015:5)

Osim navedenih procesa identifikacije i diferencijalne identifikacije, pri konstruiranju identiteta, koristimo se i elementima subjektivnog i objektivnog identiteta, odnosno percepcijama koje subjekt/individua ima sama o sebi – autopercepcija – a na osnovu uvjerenja o obilježjima koje posjeduje i slikama koje drugi imaju o njoj. U većini slučajeva, ta dva identiteta se ne razlikuju odviše jedan od drugoga ili se barem ne bi trebali previše razlikovati. U slučajevima kada je razlika ipak vidljiva i/ili velika, može se reći kako je riječ o iskrivljenoj percepciji ili kakvom poremećaju. (Cerin, 2015:5)

Treći element procesa izgradnje identiteta pojam je *transvremenskog* identiteta, odnosno prizma prolaznosti vremena kroz koju promatramo određenu osobu i, na neki način, „testiramo“

konzistentnost i čvrstoću njezina identiteta – ili pak naše percepcije istoga – s vremenskim odmakom. Je li neka osoba „ista ta osoba“ ako se njezina obilježja drastično razlikuju od obilježja iz nekog prošlog vremena? Ako se vratimo definiciji identiteta s početka poglavlja koja govori od skupu obilježja koja individualac posjeduje tokom nekog vremenskog perioda, morali bismo odlučiti kako je nužno da se ta obilježja (drastično) ne promijene, ukoliko ćemo i dalje nastaviti govoriti o – jednoj te istoj osobi. (Cerin, 2015:5)

KOLEKTIVNI IDENTITETI

Kada govori o kolektivnim identitetima, Cerin (2015) naglašava razlike, ali i sličnosti između njih i individualnih identiteta. Etnički, nacionalni, kulturalni, religijski itd. identiteti, pri tome se konstruiraju na nešto drugačiji način no subjektivni, ali se s njima i preklapaju u pogledu nužnosti postojanja zajedničkih karakteristika – proces identifikacije – bila to zajednička kultura, jezik ili nešto drugo. Također, mora postojati i mogućnost diferencijalne identifikacije prema kojoj bi se neki kolektiv mogao definirati kao skup individua koji ima svoja obilježja, a razlikuje se od nekog drugog skupa individua. Kolektivni identiteti temelje se i (najčešće) na zajedničkom prostoru življenja kao zajedničkom elementu identifikacije koji je, paralelno i prostor na kojemu određena skupina kolektivni identitet razvija i na temelju zajedničkog jezika, dijeljene kulture svakodnevice ili na temelju zajedničke kulture sjećanja.

Hrvatska enciklopedija (2021) kolektivne identitete naziva društvenim identitetima te pojašnjava kako oni nude odgovor na pitanje „tko smo mi?“, a mogu biti „spolni, rodni, dobni, seksualni, rodbinski, jezični, vjerski, nacionalni, regionalni, klasni, profesionalni, organizacijski, klupski, politički, tradicionalni, moderni, itd.“. Također, neki identiteti mogu biti „podijeljeni ili višestruki, što znači da pojedinac može istodobno pripadati različitim skupinama, poput jezičnih (npr. dvojezičnost), profesionalnih (osoba s dva ili više zanimanja), regionalnih (npr. Istranin, Hrvat, Europljanin)“ dok su neki identiteti „kategorijski ili isključivi (npr. spol/rod, nacionalnost)“.

NACIJA I NACIONALNI IDENTITET

Kada govorimo o terminu „nacije“, u literaturi ćemo se uglavnom susresti sa, sada već općeprihvaćenim stajalištem o naciji kao izmišljenom, *imaginiranom* konstruktom nastalom kao posljedica kulturno-povijesnih događaja XIX. stoljeća, a ponajviše Francuske revolucije,

nezavisnosti Sjedinjenih Američkih Država i općenitog duha romantizma koji je prevladavao. Tako i Leerssen (2009:105) za termin „nacija“ govori kako počinje zadobivati sve određeniji i politički znakovitiji naboj i postaje kategorija za skupinu ljudi koja povezuje kulturu i političku zajednicu. Kao vrhunac i procvat nacionalnog mišljenja, izdvaja već spomenuto XIX. stoljeće kada se držalo da svaka država treba utjelovljivati nacionalnost/*Volkgeist* svojih stanovnika te da se treba zasnivati na organskom jedinstvu, solidarnosti i homogenosti svoje konstitutivne nacije.

Nacionalni identiteti koje danas poznajemo kao takve, relativno su nov koncept, nastao u doba romantizma i nastajanja modernih nacija-država. Oni nisu identiteti nastali „prirodnim putem“, kao što to nisu niti nacije-države. Potonje nisu nastale na osnovu „međusobne ovisnosti u svakodnevnom životu i na osnovu neke zajedničke prošlosti koju dijele manje grupe“, pojašnjava Cerin (2015:6). Naprotiv, velike zajednice kao što su nacije-države, „omeđene su granicama koje imaju svoj teritorijalni oblik iz određenih političkih i ekonomskih razloga, a ne zato jer se baš unutar tih granica i baš po tim linijama oštro dijele kulture, etniciteti i jezici“.

Nadalje, kako ni same nacije-države nisu koherentne zajednice, a one zajednice koje nisu nastale na osnovu dijeljenog životnog prostora, međusobne ovisnosti u svakodnevnom životu i/ili na osnovu neke zajedničke prošlosti, odnosno „lice-u-lice“ zajednice, moraju još i stvoriti „zajedničku kulturu, zajednička vjerovanja, velike pripovijesti, zajedničku prošlost, zajedničku sudbinu, te zajedničku budućnost kako bi takva umjetna konstrukcija opstala.“ To se konstruiranje vrši na razne načine, a jedno od glavnih sredstava mu je – diskurs. On služi kao sredstvo kojim se „nanovo piše nacionalna povijest, stvaraju se nacionalne vrijednosti, nacionalni karakter i esencijalistička slika ljudi koji čine neku naciju“. (Cerin, 2015:6-7)

O diskurzivnom stvaranju nacionalnih identiteta, Bauman (2009:23) kaže kako su oni nametnuti, te kako nisu – kao niti pojam „nacije“ – zamisli prirodno zrele u ljudskom iskustvu niti su iz njega proizašle prirodnim putem. Silom su uneseni u „Lebenswelt modernih muškaraca i žena“ te su ondje pristigli kao fikcija, a bilo je i „potrebno puno prisile i uvjeravanja“ da bi takav oblik identiteta „očvrsnuo i zgrušao se u zbilju“. U tom procesu, glavnu ulogu u „legitimizaciji zahtjeva za bezuvjetnom podređenošću svojih podanika“, imala je fikcija „prirođenosti“. Bauman dalje razlikuje nacionalne od drugih identiteta u nekoliko segmenata; osim što oni zahtijevaju „dvojbenu političku podršku i isključivu vjernost“; oni ne priznaju niti konkurenciju, a kamoli opoziciju. Takvi identiteti – pomno konstruirani od strane država i njenih „vlada u sjeni“ ili „vlada u izbjeglištvu“ – teže monopolističkom pravu povlačenja granice između „nas“ i „njih“. (Bauman, 2009:23-24)

ULOGA KNJIŽEVNOSTI U KREIRANJU NACIONALNIH IDENTITETA

U ovom poglavlju, detaljnije ćemo pojasniti i teorijskim primjerima potkrijepiti tezu kako književnost često ima vodeću i/ili presudnu ulogu u kreiranju nacionalnih identiteta. Takva „teorijska priprema“ poslužit će nam zatim i kao okvir unutar kojega ćemo analizirati ulogu književnosti u konstruiranju identiteta na konkretnom primjeru romana *Sto godina samoće* u stvaranju nacionalnog identiteta Kolumbije u trećem, a nakon povijesnog pregleda događanja u Hispanskoj Americi te ulozi književnosti u tom periodu u drugom dijelu rada.

U prethodnom poglavlju, govorili smo o identitetima općenito, dotakli se i nekoliko metoda za kreiranje istih, bilo na razini pojedinca ili kolektiva, a zatim smo, nešto detaljnije pojasnili pojmove „nacije“ i „nacionalnog identiteta“. Sada ćemo reći ponešto o književnosti, odnosno o *pričama i pripovijedanju i nacionalnom karakteru*, manifestacijama identiteta u književnosti.

O PRIČAMA

„Pripovijedanje je ljudima važno koliko i jelo – hrana nas drži na životu, ali priče su ono što naš život čini vrijednim življenja. Priče su ono što naš život čini *ljudskim*.“ (Kearney, 2009)

Kada smo govorili o konstrukciji identiteta na individualnoj, ali i razini kolektivnih identiteta, rekli smo da njima samima zapravo odgovaramo na pitanje „tko sam ja?“, odnosno, „tko smo mi?“ čime se (samo)određujemo u odnosu na druge oko sebe. Načini na koje odgovaramo na to ključno pitanje mogu se razlikovati u svojoj širini, *stilu* i opsegu tema koje pokrivaju, ali ono što će im svima biti zajedničko jest činjenica da svima njima mi zapravo – pričamo svoju priču. Pripovijedamo o „svom sadašnjem stanju u svjetlu sjećanja na prošlost i očekivanja za budućnost“, zatim tumačimo to gdje jesmo u okviru toga odakle smo došli i kamo idemo čime sami sebe (ili kolektiv) predstavljamo u obliku narativnog identiteta koji je „koherentan i traje tijekom života“. (Kearney, 2009)

Pripovijedanje je oduvijek prisutno u povijesti čovječanstva, od njegovih najranijih zajednica pa sve do današnjih dana. Potreba za pričama jednako je „neophodna i prisutna u suvremenoj kulturi kao i od početka vremena svakog donekle organiziranog društva“, a manifestirala se svim mogućim pripovjednim oblicima, od mitova, epova, legendi i saga preko narodnih priča, viteških spjevova, alegorija, ispovijedi, kronika, satira, romana pa sve do bajki i priča kojima

su nas uspavljivale majke. U ljudskoj zajednici, (od)uvijek postoji „pripovjedač, priča, nešto o čemu se pripovijeda i netko kome se pripovijeda“, a sama naracija tako postaje snažan komunikacijski čin. (Kearney, 2009)

Mitovi o podrijetlu prisutni u (zapadnim) ljudskim zajednicama, prvi su primjeri narativnih kreiranja identiteta jer je njihova osnovna svrha i razlog zbog kojeg su izmišljeni, bila objasniti drugima, ali i samima sebi, kako je nastao svijet te kako smo se mi u njemu našli. Velike priče i legende služile su, ne samo kao razbibriga kraj vatre, na kraju dana, već i kao pokušaj da odgovorimo na ona velika pitanja bez odgovora, „tko smo mi?“ i „odakle dolazimo?“. One su donosile olakšanje u mračnoj svakodnevicu, ali i užitek i čaroliju. Šamani, mudraci i stariji članovi zajednica na svojim leđima su nosili teret pripovijedanja takvih priča i odgovornost koju je to podrazumijevalo. Potreba za propovijedanjem i davanjem smisla svakodnevicu, tipično je ljudska osobina i specifičnost ljudskog života bez koje, mogli bismo reći, teško da bi se „puki biološki život ikada mogao smatrati ljudskim“. (Kearney, 2009)

S vremenom, pripovijedanje mita se podijelilo na pripovijedanje povijesti i pripovijedanje izmišljenih događaja ili fikciju. Prvi povjesničari su preuzeli ulogu pripovijedanja opisa „stvarnog“ vremena, mjesta i djelovanja, „kao da nam govore kako se sve *zapravo* dogodilo“, dok je fikcija bila zadužena za pripovijedanje izmišljenih događaja u smislu „nekog idealnog standarda ljepote, dobrote ili plemenitosti“. Nadalje, ako ćemo Aristotelovu *mimezu* definirati kao „oponašanje djelovanja“, ili „kreativno opisivanje svijeta tako da se mogu otkriti skriveni obrasci i dotad neistraženi smisao“, onda za naraciju možemo reći da je istovremeno i *mimeza* i mit jer nam nudi „novozamišljeni način bivanja u svijetu i potiče nas da svijet vidimo *drugačije*“. (Kearney, 2009)

KNJIŽEVNOST I NACIONALNI IDENTITET

Ako smo dosadašnjim pisanjem ustanovili kako su nacije kreirani, *imaginirani*, narativni identiteti i da je pripovijedanje u samoj srži čovjekove biti, preostaje nam još jedino povezati sve faktore te ustanoviti kako je upravo književnost, kao *finalni proizvod* zaslužna za kreiranje, ali i distribuciju i opstanak identiteta.

Vratimo li se u povijesni period XIX. stoljeća, u doba procvata nacionalnog mišljenja, romantizma i snažnih pokreta za nezavisnost diljem svijeta kada se smatralo da svaka država treba utjelovljivati nacionalnost i kako joj temelj treba biti u jedinstvu, solidarnosti i

homogenosti svoje nacije, spomenut ćemo Leerssena (2009:105) koji za književnu praksu toga razdoblja kaže kako joj je „nacionalnost postala mjerilo“ te kako je ona „bivala sve manje kozmopolitskim stvaranjem pisane kulture u transnacionalnoj Književnoj Republici, a sve više očitovanje karaktera nacije putem umjetnosti riječi“. Isti autor smatra i kako nacionalno mišljenje „jednu od najprodornijih i najotpornijih kulturnih ideologija“ treba kritički i sustavno istraživati upravo kroz njene književne manifestacije. (Leerssen, 2009:99) Dodaje i kako su upravo književnost „filolozi XIX. stoljeća držali istinskim govorom duha naroda, a književnici su osjećali da se najviši umjetnički vrhunci postižu samo organskom privrženošću pojedinačnim tradicijama i kulturi“. (Leerssen, 2009:105) U drugom dijelu rada, u općem povijesnom pregledu događanja u Hispanskoj Americi, XIX. stoljeće bit će period čije književno djelovanje upravo savršeno odgovara tom opisu.

Kada govorimo o nacionalnom identitetu, možemo reći kako se književnost nudi kao najpodobniji medij prenošenja biti, srži ili ideala kojemu određena nacija teži. Prema Erll (2005), književnost je, kao medij kulturnog sjećanja, sveprisutna te je služila i služi za „ispunjavanje mnoštva mnemotehničkih funkcija, poput maštovitog stvaranja prošlih životnih svjetova, prijenosa slika povijesti, pregovaranja o konkurentnim sjećanjima i razmišljanja o procesima i problemima kulturnog sjećanja“.

Ona, nastavlja Erll (2005), funkcionira i kao neovisan „simbolički oblik“ kulturnog sjećanja i specifičan je način stvaranja svijeta te ravnopravno stoji uz druge simboličke oblike ili sustave simbola, uključujući povijest, mit, religiju, pravo i znanost. Sa sjećanjem (kako kolektivnim, kulturnim, tako i individualnim), dijeli neke sličnosti, ali se i razlikuje. Ono što im je zajedničko, procesi su *kondenzacije* i *pripovijedanja/naracije*. Pri tome autorica prvi termin definira kao preklapanje različitih semantičkih polja na vrlo malom prostoru – kada govorimo o književnosti – i sazimanje nekoliko složenih ideja, osjećaja ili slika u jedan stopljeni ili složeni objekt – kada govorimo o sjećanju. Nadalje, što se tiče termina *pripovijedanja* ili *naracije*, Erll govori kako „kulturno sjećanje počiva na narativnim procesima“, odnosno kako je „svako svjesno sjećanje na prošle događaje i iskustva popraćeno strategijama koje su također temeljne za književnu naraciju“. Narativnom elementu te uloji sjećanja u konstruiranju identiteta, vratit ćemo se još jednom u posljednjem poglavlju knjige, kada ćemo se baviti konkretnim primjerom, odnosno romanom *Sto godina samoće*.

Osim narativne prirode samih književnih djela, istaknut ćemo i likove kojima obiluje – posebice kada govorimo o romanu - a koji su često i svojevrsne personifikacije određenih nacionalnih karaktera ili stereotipa te se njihovom manipulacijom, usmjeravanjem u ovom ili onom smjeru,

izravno narodu govori – kako se neka nacija zamišlja i što joj je činiti. Leerssen (2009:100) nedvosmisleno izjavljuje kako je pitanje kulturnog, nacionalnog i etničkog identiteta osobito „uočljivo na području književnosti, koja među svim umjetničkim oblicima najeksplicitnije odražava i oblikuje svijest cijelih društava i koja se često smatra pravom formulacijom njihova kulturna identiteta“ te kako su likovi u književnim tekstovima „često karakterizirani, i svojim izgledom i svojom narativnom ulogom, prema konvencijama i stvarnim stereotipima glede svoje nacionalne pozadine“.

O čemu zapravo govorimo kada govorimo o *karakteru nacije*? Karakter je pojam koji ćemo, primarno, vezati iz pojedinca, individue. Mogli bismo reći kako je to način na koji osoba reagira ili se nosi s događanjima u svome životu, način ponašanja, sveukupnost njenih postupaka... njena *esencija*. U periodu formacije nacija i nacionalnih identiteta, taj pojam je prigodno poslužio kao praktično rješenje za prijenos ideje o srži neke određene nacije, bilo da se misli na naciju kojoj određena osoba pripada ili kao alat kojim će se ista razlikovati od nacija koje ju okružuju. U kontekstu mnogobrojnih novonastalih država Hispanske Amerike – o kojima će biti riječi u poglavlju koje slijedi – ideja o postojanju nacionalnog karaktera može se smatrati i presudnom pri diferencijaciji pluraliteta i svojevrse eksplozije identiteta i kultura koja sačinjava taj kontinent.

Poglavlje, ali i čitav prvi dio rada, zaključit ćemo citirajući Viskovića (2004:183) koji smatra kako je nepotrebno „posebno isticati ulogu književnosti u stvaranju nacionalne svijesti i čuvanju nacionalnog identiteta“ budući da je on, kao čovjek koji se cijeli svoj radni vijek bavi enciklopedijama, imao prilike „osvjedočiti se da u svim enciklopedijama univerzalnog tipa u svijetu glavninu personarija zauzimlju biografije pisaca; to je svojevrsan signal da se književnici i književnost općenito smatraju najvrednijim dijelom ne samo pojedinačnih nacionalnih tradicija već i univerzalne ljudske baštine“. On dalje piše u kontekstu hrvatske nacionalne književnosti koja svoju samosvijest afirmira kroz kanonska djela Marulića, Držića i Gundulića. Za njega je književnost „svojevrсна čuvarica kolektivne memorije ne samo zato što ona operira mitovima i legendama na kojima je zasnovana nacionalna samosvijest, važna osobito u ranim, romantičarskim razdobljima konstituiranja nacionalizama; književnost pohranjuje i fantazme individualaca, njihova često ezoterična znanja, umijeća i imaginaciju, njihovu prevratničku energiju usmjerenu ponekad ne samo protiv nepravednog poretka već i protiv vlastite ograničene sredine“

II. DIO: HISPANSKA AMERIKA

HISPANSKOAMERIČKI SVIJET – POVIJESNI OKVIR

Kako bismo u trećem dijelu rada mogli govoriti o konstruiranju identiteta Kolumbije u književnosti Gabriela Garcíe Márqueza, nužno je vratiti se nekoliko stoljeća unatrag te ispričati povijest jednog kontinenta – a Amerika uistinu i jest bila *jedan* kontinent - i priču o njegovoj potrazi za identitetom. Za potrebe ovog rada, ograničit ćemo se na razdoblje koje obuhvaća XIX., XX. i XXI. stoljeće, dok ćemo na kolonijalno doba tek kratko osvrnuti kako bismo stvorili kulturno-povijesni kontekst nužan za razumijevanje, ne samo života i djela Gabriela Garcíe Márqueza, već i čitavog kontinenta, njegove borbe za samostalnost, potrage za identitetom te izgradnje nacionalnog karaktera. Nažalost, a budući da bi daleko premašio obujam ovoga rada, pretkolumbovski period i bogato naslijeđe domorodačkih kultura i civilizacija, ovim radom neće biti obuhvaćeno. Za potrebe pisanja ovog poglavlja, ponajviše ću se koristiti knjigom profesorice španjolske i hispanoameričke književnosti te predstojnice Katedre za španjolski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Mirjane Polić Bobić, *Radanje hispanoameričkog svijeta* (2007).

DEFINIRANJE POJMOVA

Kada zamišljamo golem prostor kontinenta zapadne hemisfere, takozvanog *Novog Svijeta*, moramo biti svjesni kako je riječ o nepreglednim prostorima brojnih, često i oprečnih kultura, tradicija, religija... koji, do otkrića istih od strane Europljana nisu tvorili nikakvu cjelinu, niti rasnu, niti kulturnu, niti političku, kako sjeverni, tako i južni dio kontinenta. Od njihova „otkrića“ – u svjetlu, gotovo trendovskog jačanja samosvijesti naroda kojima je Povijest često dodjeljivala ulogu potlačenih, drugotnih i sl., u zadnje se vrijeme, kako u znanstvenim, tako i u popularnim krugovima, radi na izbjegavanju korištenja ovog termina, što smatram pohvalnim – pa sve do današnjih dana, u uporabu su ušli brojni termini kojima ih se označuje. U kontekstu ovog rada, koristit ćemo se nekolicinom te smatram nužnim detaljnije ih protumačiti.

Naime, polazimo li prvenstveno od geografskog opisivanja spomenutog prostora, možemo reći kako razlikujemo Sjevernu od Srednje i Južne Amerike. Možemo također govoriti i o zemljama karipskog područja. Nastavimo li u tom smjeru, možemo u potvrditi kako su navedeni termini poprimili i deskriptivne karaktere pa tako, govoreći o Sjevernoj, zapravo govorimo o Americi (pretežno) engleskog govornog područja, dok, govoreći o Južnoj Americi, govorimo o dijelu

(nekad jedinstvenog) kontinenta na kojemu se govore jezici nastali iz latinskog jezika, odnosno španjolski i portugalski.

No, kako bismo ovdje ipak ušli u nešto detaljniju specifikaciju područja o kojima ćemo govoriti, ovim dvama terminima dodat ćemo još nekoliko. Govorit ćemo tako o *Hispanskoj* Americi, ali i o *Latinskoj* Americi, pri čemu će se njihov obujam znatno razlikovati.

HISPANSKA AMERIKA

Hispanška Amerika prostor je koji se proteže na dvama kontinentima, Južnoj i Sjevernoj Americi a na kojemu živi više od tristo milijuna stanovnika. Prostor je to ujedinjen španjolskim jezikom kao službenim i/ili jednim od dvaju nacionalnih i službenih jezika 18 zemalja. Ovim terminom prvenstveno se isključuje Brazil koji je zemlja portugalskog govornoj područja, ali i luzitanskog kulturnopovijesnog naslijeđa. Osim jezične, Hispanšku Ameriku ujedinjuje i kulturna i društvena tradicija, nasljedstvo europskog hispanškog svijeta – Kraljevine Španjolske – te prevladavajuća rimokatolička vjera, ali suživot rasa i kultura bez presedana igdje drugdje u svijetu. (Polić Bobić, 2007:13)

Navedeni termin u upotrebi kola od XIX. stoljeća kada je poslužio kao jedan od pionirskih pokušaja određenja tog golemog i raznolikog prostora i njegova poimanja kao politički i kulturno jedinstvena. Naravno, iz današnje perspektive, a što ćemo i pojasniti u okvirima ovoga rada, znamo da on to nikada nije bio te da su upravo njegove goleme unutarnje razlike i pluralitet kultura bili neki od uzroka brojnih sukoba njegovih naroda. Možemo i napomenuti kako, koristeći termin Hispanška Amerika (ili bilo koji od dostupnih termina kojima se služimo kada opisujemo ovaj dio svijeta), zapravo automatski pristajemo na poopćenje i zanemarujemo razlike koje su ponekad toliko velike da je, primjerice, Meksiko i Argentinu gotovo nemoguće smatrati dijelom istog identiteta. No, ako bismo u svakoj prilici morali objašnjavati „o čemu se tu zapravo radi“, ne bismo daleko stigli.

Da zaključimo, gledano iz kulturnog očišta, hispanškoamerički svijet „nikako ne predstavlja cjelinu nego pluralitet kultura kojima je zajednički španjolski jezik, španjolska klasična kultura kao temelj opće naobrazbe i sve ono što iz toga proizlazi“, ali prostor je to i koji dijeli i neke druge specifične osobine, poput *miješanosti* (*mestizaje*) koja „počiva na programiranu i (ili spontanu procesu sinkretizacije pretkolumbovskih elemenata s hispanškima“. (Polić Bobić, 2007:19)

LATINSKA AMERIKA

Drugi pojam koji obuhvaća dio američkog kontinenta na kojemu službeni jezik nije engleski niti je dominantna kultura anglosaksonska, termin je *Latinska Amerika*. Iako često (pogrešno) korišten kao sinoniman terminu *Hispaniska Amerika*, on se od njega razlikuje. Prva i očita razlika je u tome što ovim terminom – budući da se on odnosi na sve zemlje američkog kontinenta na kojemu su službeni jezici svi oni kojima je korijen u latinskom jeziku i katoličke su vjere – mislimo i na Brazil. No, to nije ujedno i jedina razlika među dvama terminima.

Naime, pojam *latinskoamerički*, odnosno *latinskoameričkost* (*latinoamericano*, *latinoamericanidad*) prvi put je spomenut 1856. godine, ali ga je u širu upotrebu unijela francuska elita koja ga je koristila kao „novi koncept identiteta i zajedništva kojim je htjela zaodjenuti vojnu intervenciju u Meksiku kojom je instalirala Habsburga Maksimilijana za meksičkog cara 1864. godine“. Nakon propadanja francuskih imperijalnih težnji, pojam *latinoamerikanstvo* počeo se rabiti za „novu inačicu hispanškoameričkog kulturnog identiteta čime se htjelo naglasiti razlike, dapače, nespojivost tog latinskoameričkog svijeta s angloameričkim, to jest anglosaksonskim“ (Polić Bobić, 2007:21)

Afinitet prema korištenju jednog od ovih dvaju termina samog stanovništva ovih prostora varirao je ovisno o kulturno-povijesnim i političkim okolnostima u kojima se našao u određenom trenutku u povijesti. Možemo potvrditi kako se danas, uglavnom bez iznimke, identificiraju kao Latinoamerikanci što je, ukratko, najjednostavniji i najsveobuhvatniji pojam koji, ne samo da pokriva sve kulture ovih prostora (i Brazila) već služi i kao izravna opreka kulturi Sjeverne Amerike. No, u okviru ovog rada, koristit ćemo se terminom *Hispaniska Amerika* (te inačicama koje iz njega proizlaze) budući da se njime i ograničavamo na kulturu i identitet naroda kojemu je zajedničko naslijeđe španjolskog jezika i kulture.

KOLONIJALNO DOBA

Kada govorimo o kolonijalnom dobu *Hispaniske Amerike*, zapravo govorimo o razdoblju španjolskog kolonijalnog gospodarstva u Sjevernoj i Južnoj Americi koje je – uz iznimku Kube, Portorika, Dominikanske Republike i Filipinskog otočja – trajalo od početka XVI. pa sve do početka XIX. stoljeća.

Taj tristogodišnji period, obojen brojnim tragičnim trenucima povijesti čovječanstva, započeo je u duhu misteriozne i pozitivne energije te utopijske misli o pronalasku *raja zemaljskog*. U godinama nakon otkrića novih prostora, a po shvaćanju kako se ipak ne radi o pronalasku novog puta za Indiju, u kulturnim i znanstvenim krugovima Europe počele su kolati ideje o pronalasku raja zemaljskog, prostora koji, vjerovali su, „sasvim sigurno postoji, ali je udaljen, nedostupan i krajnje privlačan“. Taj mit je postojao među Europljanima još odavna. On potječe od egipatske, grčke, a kasnije i rimske ideje o sretnom svijetu smještenom na neodređenom mjestu, zapadno od Grčke, zamišljenom kao poganski raj. Ili o predodžbi plodnih ravnic na kojima „pravednici i ljubimci bogova žive u blaženstvu“. (Polić Bobić, 2007:35)

Osim ovog, srednjevjekovna Europa imala je spreman i drugi scenarij za odigravanje na pozornici novoosvojenog teritorija, a to je ideja uređenja idealne društvene zajednice na temeljima mudrosti vlasti i građana, svojevrsnog počinjanja ispočetka, brisanja grijeha prošlosti i svih zala koji su ih mučili. Ideja je to o postojanju *Utopije*, svojevrsnog *ne-mjesta*, odnosno nekog nepoznatog mjesta gdje bi se takva zajednica osnovala, a koja je prevladavala humanističkom misli Europe u vrijeme upoznavanja i osvajanja Novog Svijeta. (Polić Bobić, 2007:40)

Zašto je sve ovo bitno u kontekstu rada u kojem ćemo govoriti o identitetu tek jedne od zemalja nastalih na ovim golemim prostorima? Pa, upravo ta ideja *izmišljanja* i/ili *zamišljanja* Amerike i prije negoli je ona bila otkrivena, jedan je od, možemo reći, utega ili otežavajućih okolnosti za stjecanje samosvijesti i kreiranje vlastita identiteta novonastalih naroda. Jer, kako drugačije protumačiti sve te slike o sebi koje su Americi prišivene i s kojima se stalno morala hvatati u koštac te se u odnosu sa svojim kolonizatorima opet i iznova konstruirati i dekonstruirati. Europa je u Americi „gledala i pronalazila ono što je u svojoj mašti tražila ili očekivala“, naizmjenice ju je divinizirala i demonizirala, već kako joj je u tom trenutku odgovaralo, a Amerika se u svemu tome morala snaći i iznaći načine oslobađanja tih okova. (Polić Bobić, 2007:12)

KOLONIJALNO DOBA I KNJIŽEVNOST

Kada govorimo o književnoj ostavštini kolonijalnog doba Hispanske Amerike, ne možemo govoriti o književnosti u strogom smislu tih riječi. Pisana riječ je uistinu bila predmetom brojnih područja, ali najveći dio tog korpusa nisu izričito književni tekstovi već prvenstveno zapisi koje prije treba ubrojiti u historiografiju ili kao izvore za prirodnoznanstvena, jezikoslovna, etnološka

i antropološka istraživanja. Pripovjedna proza, primjerice, u kolonijalnoj kulturi službeno nije postojala. Uvoz romana iz Španjolske bio je zabranjen, a „domaćih gotovo uopće nije ni bilo zbog složenog i mučnog postupka dobivanja dopuštenja za tisak iz Seville“. Osim književnosti, i druge umjetnosti poput scenske umjetnosti imale su točno određenu ulogu koju su igrale na već utvrđen način od kojeg odstupanja nije bilo. Sva kulturna djelatnost provodila se isključivo u svrhu širenja ideologije i interesa Kraljevine Španjolske. (Polić Bobić, 2007:293)

XIX. STOLJEĆE

Geografska slika svijeta danas, temelji se na „konstruktima koji tvore svjetsku kartu teritorija točno podijeljenih granicama koje su prikazane na način da okružuju točno određenu naciju i točno određenu kulturu te se te kulture podijeljene granicama ne preklapaju“, a koje su nastale u razdoblju od romantizma nadalje, nastankom modernih nacija-država. Prema takvom, esencijalističkom načinu razmišljanja, kulture smještene na određeno mjesto automatski se smatraju ukorijenjenima na te teritorije, a njihov identitet u potpunosti se povezuje s tlom na kojem borave. „Takva stajališta prema kulturama naturaliziraju pojam nacije i pojam kulture te takve naturalizacije nalazimo u jezičnim izrazima, te u ostalim oblicima diskurza i političke simbolike (npr. metafore koje uspoređuju naciju sa stablom, prirodom i sl.).“ (Cerin, 2015:6)

XIX. stoljeće, za Hispansku Ameriku označavalo je dugotrajan proces koji je iz temelja promijenio život Hispanoamerikanaca i odredio profil mladih hispanoameričkih republika. Nakon tristogodišnje podređenosti Kraljevini Španjolskoj, došlo je do raspada kolonije i uspostave novih država što je značilo i prestanak poistovjećivanja s *Maticom zemljom* i potrebe za promišljanjem i usvajanjem vlastita identiteta. U tom kontekstu usvaja se termin *hispanoameričkost* (*hispanoamericanismo*) te dolazi do afirmacije novog političkog i kulturnog identiteta koji je nekada bio španjolska kolonija. U početku, nositelji ideje tog novog identiteta bili su gotovo jedino pripadnici društvene elite, odnosno *bijeli* Amerikanci, a tek iznimno i mješanci. Većina stanovništva uglavnom se različito identificirala; mješanci su se i dalje identificirali pripadnošću određenom plemenu, rasi pa čak i pripadnošću skupini služinčadi na pojedinom imanju. Homogenosti na kakvu je naučila Europa, nije bilo, kao što je nije bilo ni u pretkolumbovskog doba. (Polić Bobić, 2007:20)

Taj golemi prostor, ujedinjen upravo španjolskom kolonizacijom, odjednom se našao podijeljen na 17 nezavisnih država – Kolumbija, Venezuela, Ekvador, Argentina, Čile, Peru, Paragvaj, Urugvaj, Bolivija, Gvatemala, Honduras, Nikaragva, Kostarika, Salvador i Meksiko, a kasnije

i Kuba i Panama – proizašlih iz oružanih sukoba koji su trajali osamnaestak godina, što je čak dvostruko kraće od razdoblja glavnih i najvećih otkrića i osvajanja u XVI. stoljeću. Potonjima je prethodilo nekoliko pobuna koje su, iako daleko od borbe za potpunu nezavisnost koja će tek uslijediti, ipak bile odraz „ogorčenosti praktično cijeloga društva vlastitim položajem“. (Polić Bobić, 2007:201)

Opći preduvjet pokreta za ostvarenje nezavisnosti hispanskoameričkih zemalja pronalazimo, između ostalog, i u previranjima na svjetskoj razini. Prvenstveno u nezavisnosti Sjedinjenih Američkih Država i Francuskoj revoluciji, događajima koji su, svaki na svoj način, proizveli šok na europskim dvorovima. Također, možemo reći i da „uzorci“ ratova za nezavisnost imaju svoju sjevernoameričku – „meksičku“ – i južnoameričku varijantu. Dok je sjevernoamerička varijanta potekla iz naroda povedenog klerom, južnoameričku je povela i završila bijela američka elita na čelu s potomkom bogate kreolske obitelji, školovanom u Španjolskoj i Francuskoj, Simónom Bolívarom – *Osloboditeljem* – koji je 1816. godine organizirao vojsku u dolini rijeke Orinoco gdje je tri godine ratovao sve dok nije stigao do Santa Fe de Bogotá i zaposjeo grad. 1819. godine, uspostavio je republikansku vlast, prvo u Angosturi (danas Ciudad Bolívar), a zatim u Bogotí te novu državu – prethodnicu današnje Kolumbije, Venezuele i Ekvadora – prozvao *Republika Kolumbija*, odnosno *Gran Colombia*. (Polić Bobić, 2007:206)

Simón Bolívar je smatrao kako je nezavisnim američkim državama najprikladnije republikansko ustrojstvo u kojemu će se njenim stanovnicima jamčiti nezavisnost, ukidanje ropstva i ostvarenje trodiobe vlasti. Princip takvog oblika nezavisnosti ne razlikuje se od drugih tadašnjih ideologija nezavisnosti: Francuske revolucije i nezavisnosti Sjedinjenih Američkih Država, ali u kontekstu Hispanske Amerike možemo govoriti o dva tipa ustroja vlasti koji će, na primjeru Kolumbije, biti i uzrokom sukoba koji traju sve do današnjih dana.

CENTRALISTI, FEDERALISTI I VOJSKA

Centralistički ustroj vlasti pronalazimo u ustavu iz Cádiza iz 1812. godine, kojim se u hispanski svijet pokušalo uvesti liberalna i ustavna načela kakva su već postojala u Francuskoj i anglofonskom svijetu. U praksi, to je značilo pretvaranje Španjolske u ustavnu monarhiju koja bi svojim predsjednicima predvidjela izvanredne ovlasti u slučaju napada izvana ili unutarnjih nemira i pobuna. Poimanje vlasti upitne demokratičnosti, svoju je utemeljenost pravdalo nedovoljnom naobrazbom građana za demokratski sustav te nužnošću osposobljavanja naroda

za demokraciju prije negoli ga se njoj izloži. Dodatno, u kontekstu Hispanske Amerike, crnce i Indijance smatralo se nesposobnima za taj nauk. (Polić Bobić, 2007:217)

Federalistički ustroj vlasti, poznat još i kao francuski ili napoleonski, od centralističkog se razlikuje u tome da pojedinim svojim pokrajinama – slijedom toga i lokalnim moćnicima – osigurava veću samostalnost. Federalistički ustroj pravda se neutraliziranjem mnogobrojnih postojećih napetosti između pokrajina u novim državama i smanjenom mogućnosti prelaska izabrane vlasti s demokratskog načina vladanja na diktaturu. Centralisti ih kritiziraju zbog potencijalne opasnosti od anarhije, a njihove međusobne razlike manifestirale su se sukobima koji variraju od polemika pa sve do društvenih napetosti i pravih vojnih sukoba. (Polić Bobić, 2007:217)

No, bez obzira na to za koji se ustroj vlasti opredijelile, novonastale države bile su poprište učestalih, ponegdje i neprestanih, sukoba i praksi neustavnog djelovanja, tj. kršenja ustava od vlasti. Također, duža razdoblja mira i legalna obnašanja dužnosti u pojedinim dijelovima Hispanske Amerike – između ostalih i Kolumbije – te zemlje nisu spasile od kasnijih uzurpacija i ratnih pustošenja, a prevladavao je i osjećaj da u njima „nema i nikad nije bi bilo znanja, ni kritične društvene mase, ni elite koje bi bile u stanju uspostaviti i održati demokratski društveni ustroj“. (Polić Bobić, 2007:218)

Još jedan od elemenata ključnih u ustrojavanju država i vlada zemalja Hispanske Amerike bila je vojska. Ona je, istovremeno, i jedan od najjačih stereotipa koji prevladavaju i danas kada govorimo o predodžbi Hispanske Amerike kao visoko militariziranog društva, a koji je stvoren i pothranjivan naglašavanjem broja i čestote ratova između novonastalih republika. Sama uloga i snaga visokih vojnih dužnosnika i vojnog časništva u politici, razlikuje se u intenzitetu, naravi i uspješnosti, od države do države budući da su ratovi za nezavisnost u svakoj od zemalja imali drukčiji oblik te stoga ostavili za sobom i drukčiju percepciju vojske i njezina djelovanja. Konkretno, kada govorimo o Kolumbiji, vojnu elitu je civilni sektor neutralizirao do te mjere da se ona nakon 1830-ih godina praktično nije pojavljivala u politici. (Polić Bobić, 2007:223)

XIX. STOLJEĆE I ULOGA KNJIŽEVNOSTI

Uz oružanu borbu za slobodu, jedan od segmenata nove hispanskoameričke zajednice istaknuo se kao izuzetno bitan, možemo slobodno reći i ključan, u kontekstu pronalaska i izgradnje vlastita identiteta novonastalih država. Kultura, ili preciznije – književnost – je bila od presudne

važnosti za kidanje veza sa Španjolskom, književni umjetnički izraz se pokazao jedinim mogućim medijem za zadatak stvaranja novog kulturnog identiteta. Književnosti je povjeren zadatak *opisivanja* Amerike. Morala je naći načine na koje će obraditi američku tematiku tako da ju prikaže ravnopravnom s njenom europskom inačicom te je o američkim temama trebala govoriti tako da istovremeno ne povrijedi europske kanone umjetničkog djela koji su tada vrijedili. Takvo štivo bilo je potrebno „za stvaranje onog minimuma hispanškoameričke nacionalne samosvijesti koji bi prevagnuo u korist američke nezavisnosti i stvaranja američkog duha, a protiv kolonijalizma“. (Polić Bobić, 2007:20)

Raskidanjem veza sa svojim kolonizatorom, Hispanska Amerika ušla je u razdoblje velikih promjena, od kojih su se neke najsnažnije osjećaje upravo na području književnosti. Za čitavo vrijeme postojanja kolonije, književnost (pa i druge umjetnosti) je sustavno korištena za oblikovanje društvene svijesti i identiteta pri čemu se prešućivanje autohtonih američkih kulturnih identiteta – podrazumijevalo. Upravo zbog te i takve ukorijenjenosti u kompletan sustav vladavine, kolonijalno kulturno i duhovno naslijeđe pokazivalo je veliku žilavost i otpornost prema promjenama. Književnost XIX. stoljeća tako se pokazala kao mjestom golemog foruma koji je prekrpio gotovo cijeli kulturni prostor Hispanske Amerike i poprimila je ulogu najpodesnijeg medija za raspravu o tvorbi i određenju novih identiteta. Velik broj ljudi od pera imao je potrebu sudjelovati u stvaranju novih, nacionalnih kulturnih identiteta i prostora. (Polić Bobić, 2007:340)

Jedna, možemo reći, olakotna okolnost s kojom se susrela hispanškoamerička književnost XIX. stoljeća činjenica je da je u europskim kulturnim krugovima u to vrijeme romantizam već naveliko uzeo maha te da je upravo taj književno-povijesni pokret u nezavisnosti američkih država (kako onih na sjeveru, tako i onih na jugu) vidio ostvarenje romantičnog duha kojemu je težio. Književnost Hispanske Amerike to je znala prepoznati kao svoju prednost te se okrenula vlastitoj/američkoj prirodi, Indijancima i pretkolumbovskoj povijesti, afričkom etničkom elementu i problemu ropstva, miješanosti percepciji vlastita kulturnog identiteta kao ponajprije – američkog. Bio je to specifičan „spoj *europske forme* i *američkog sadržaja*“ te već u ovom razdoblju možemo govoriti o prvim primjerima književnih oblika svojstvenima za Hispansku Ameriku, a koji će se, u stoljećima koja slijede, još više isprofilirati i postići onu razinu posebnosti čiji smo svjedoci i dan danas.

Iako o književnom tekstu ne možemo govoriti kao o primarnom izvoru za prosudbu općeg mišljenja nacije, raširenosti ideja i/ili tijeka povijesnih događaja, možemo se njime poslužiti kao izvorom za „proučavanje mentaliteta, identiteta, kulturne povijesti i povijesti ideja toga

golemog i heterogenog prostora“. Pri tome možemo slobodno i reći kako je književnosti bilo i ondje gdje nije bilo ničega drugoga te time ni na koji način nećemo preuveličati ulogu književnosti u stvaranju hispanskoameričkog identiteta. XIX. stoljeće ovog dijela svijeta „gotovo doslovce se ogleda u svojoj književnosti i ona često, osim umjetničkog, predstavlja i povijesni izvor za uvid u to razdoblje“. (Polić Bobić, 2007:340)

XX STOLJEĆE

Stoljeće koje je uslijedilo nakon stoljeća postizanja nezavisnosti te sukoba do kojih je u njemu došlo i koji su trajali neko vrijeme, razdoblje je hispanskoameričke povijesti koje se u jednoj značajnoj stvari jasno razlikuje od prethodnog stoljeća, a ona se očituje u odnosu samih Hispanoamerikanaca prema vlastitom identitetu. Dok za ranija razdoblja možemo reći kako su, u manjim ili većim razmjerima, svoj identitet tumačili u odnosu na europski/španjolski – nekad se s njime poistovjećujući, a nekad naglašavajući razlike – za ovo možemo reći kako su „shvatili vrijednost američkog, pretkolumbovskog, miješanog, hispanskog i drugog europskog potencijala, tj. kako su prihvatili miješanost kao pravu američku bit“ o čemu će biti više govora u poglavlju o književnosti i njezinoj ulozi u konstruiranju identiteta Kolumbije na konkretnom primjeru književnosti Gabriela Garcíe Márqueza, odnosno na primjeru *Sto godina samoće*. (Polić Bobić, 2007:8)

Hispanika Amerika je na samu sebe počela gledati na način koji se radikalno razlikovao od prijašnjega. Od samih početaka stoljeća, ona je sebe počela prepoznavati kao „cjelinu i prostor samosvojna umjetničkog izraza, a time i samosvojna kulturna identiteta“. Dok se u XIX. stoljeću trudila što je više moguće udaljiti od nekadašnje *Majke domovine*, naglašavajući svoju *američkost* i posebnost, u XX. stoljeću je, iz opravdanih razloga, ponovno počela uspostavljati kulturne veze s njom te prepoznavati i naglašavati hispaniku tradiciju u svojem identitetu kao vrijednost, ali pri tome i ustrajući na posebnosti vlastita kulturna identiteta. Paralelnim slabljenjem, a u konačnici i nestankom Španjolske kao kolonijalne sile sa zapadne hemisfere nakon gubitka Kube, Portorika i Filipina, Sjedinjene Američke Države doista su se uspjele nametnuti kao „subjekt koji diktira političke odnose radi promicanja vlastitih gospodarskih interesa“. (Polić Bobić, 2007:360-364)

Početak XX. stoljeća označava i početak intenzivnijih arheoloških iskapanja u Hispanskoj Americi te početak stručnog i znanstvenog istraživanja tog arheološki golemog i međusobno različitog područja. Tijekom cijeloga stoljeća otkrivaju se novi i dotad nepoznati lokaliteti čime

arheolozi upotpunjavaju spoznaje o visokim američkim civilizacijama i kulturama pretkolumbovskog doba koje su sve dotad bile sustavno uništavane, zanemarivane i prešućivane. Zanimanje ostatka svijeta za Hispansku Ameriku postepeno se, ali intenzivno, budi iz višestoljetnog sna. (Polić Bobić, 2007:365)

XX. STOLJEĆE I ULOGA KNJIŽEVNOSTI

Prijelaz iz XIX. u XX. stoljeće, za Hispansku Ameriku bio je trenutak osvješćenja glede angloameričkih planova za dominacijom na prostorima čitavog američkog kontinenta te je došlo do procesa otrežnjenja liberalizma u politici i gospodarstvu koji je već tada prijetio Hispansku Ameriku dovesti u stanje novog kolonijalizma koji se manifestirao kao ovisnost o europskim vladama, bankama i kompanijama. Književnost, u početku nije imala odgovor na takvu situaciju te joj se često i predbacivalo kako se, usred golemih društvenih problema – opredijelivši se pisanju u svrhu ostvarivanja visoko zacrtanih estetskih ciljeva – „zatvara u kulu bjelokosnu“. (Polić Bobić, 2007:339)

Nakon toga, gotovo sve hispanskoameričke kulture „zahuktale su se“ i „počele na različite načine izgrađivati i iskazivati svoje kulturne identitete“, okrećući se sebi samima, kako svojoj pretkolumbovskoj, tako i kolonijalnoj, postkolonijalnoj i suvremenoj povijesti. Prihvatanjem povijesti onakvom kakva je ona uistinu bila, Hispanska Amerika je dosegla potpunu „dekolonizaciju uma i senzibiliteta“ te je upravo „zahvaljujući takvu stavu i stvaralaštvu, jedan dio književnosti, likovne umjetnosti i glazbe hispanskoameričkih kultura ušao u ono što nazivamo općom kulturom u svjetskim razmjerima – postao je predmetom proučavanja, prevođenja, izvođenja, itd. izvan matičnih kultura i zemalja, čime se odnos vanjskog svijeta prema Hispanskoj Americi počeo kretati u za nju povoljnu smjeru“. (Polić Bobić, 2007:367)

Također, a u okviru i kontekstu jednog književnog pokreta o kojem ćemo nešto detaljnije govoriti u trećem dijelu ovoga rada, u drugoj polovici XX. stoljeća došlo je do iznenadne *bestsellerizacije* jednoga dijela hispanskoameričke književnosti, posebice narativne proze čime je ona, širem internacionalnom čitateljstvu, postala i jedinim reprezentativnim tumačem hispanskoameričke stvarnosti. (Polić Bobić, 2007:367)

Prije prelaska na treći dio rada, osvrnut ćemo se još kratko i opisno na Republiku Kolumbiju, osiguravajući tako bolje razumijevanje kanonskog djela njezine nacionalne književnosti, Márquezovih *Sto godina samoće*.

REPUBLIKA KOLUMBIJA¹

Republika Kolumbija ili *Velika Kolumbija*, utemeljena je 1819. godine nakon trogodišnjeg ratovanja Simóna Bolívara i uspostave vlasti u Angosturi, a podrazumijevala je današnje države Kolumbiju, Ekvador i Venezuelu zbog čega se taj prostor i danas doima kao neka vrsta cjeline.

Država je to koja se nalazi u sjeverozapadnom dijelu Južne Amerike, između Karipskoga mora na sjeveru i sjeverozapadu i Tihog oceana na zapadu. Kopnenu granicu ima s Venezuelom, Brazilom, Ekvadorom i Peruom. Glavni i najveći grad je Bogotá, dok su ostali veći gradovi Medellín, Cali, Barranquilla, Cartagena i dr. Kolumbija se geografski dijeli na tri prirodne regije: Ande na zapadu, nizine na istoku i Karipsko visočje s uskom, močvarnom priobalnom ravnicom uz Karipsko more. Ande se pružaju u tri planinska lanca međusobno odijeljena dubokim dolinama rijeke Magdalene – gospodarski najvažnije rijeke Kolumbije – i njezina pritoka Cauce. Klima se razlikuje u sjevernom i južnom dijelu zemlje pa je tako ona ekvatorska s dvostrukim kišnim i dvostrukim suhim razdobljem na jugu, a tropska s jednim kišnim i jednim suhim razdobljem na sjeveru. U toplom pojasu, do 1000 metara nadmorske visine nalazi se bujno razvijena tropska prašuma koja prelazi u savanu te uspijevaju tropske kulture poput šećerne trske, kaka, banane i duhana koje predstavljaju i glavninu poljoprivredne ponude. U umjerenom pojasu, do 2000 metara nadmorske visine, koja još ima tropska obilježja, uspijevaju kava, kininovac i kukuruz. U hladnom pojasu, do 3000 metara nadmorske visine, uspijevaju kulture umjerene klime poput pšenice, zobi, ječma, krumpira i voćki. Iznad 3000 metara nadmorske, nalaze se vazdazelene šikare (*páramos*) i travnjaci. Riječna mreža Kolumbije vrlo je razgranata i od velike važnosti za gospodarstvo zemlje te pripada trima slijevovima: karipskom, atlantskom i tihooceanskom. Gospodarski su najvažnije rijeka Magdalena i njen pritek Cauca.

Prema službenoj procjeni za 2014. godinu, u Kolumbiji živi 47 661 800 stanovnika što ju čini drugom najmnogoljudnijom državom Južne Amerike, nakon Brazila. Gustoća naseljenosti je neravnomjerna pa tako više od 95% stanovnika živi u području oko glavnoga grada, u međuplaninskim kotlinama na visini od 1200 do 2700 metara nadmorske visine i duž karipske obale. Nizine, koje čine gotovo polovicu teritorija Kolumbije, rijetko su naseljene kao i predgorja istočnog dijel zemlje te primorje Tihog oceana. Većinski katoličko stanovništvo,

¹ Podaci preuzeti s <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=32505>

sastoji se od mestika, bijelaca, mulata, crnaca, zambosa te Indijanaca. Zahvaljujući visokom postotku vanjske imigracije, stopa porasta broja stanovnika se smanjuje. Prema podacima iz 2013. godine, govorimo o gubitku više od 4,7 milijuna stanovnika iseljenih u Sjedinjene Američke Države, Španjolsku i Venezuelu, prvenstveno iz ekonomskih razloga. Glavne grane gospodarstva Kolumbije su uslužne djelatnosti kao vodeći sektor zatim industrija i rudarstvo te poljoprivreda, ribarstvo i šumarstvo. Nepismeno je 6,4% stanovništva starijeg od 15 godina, a stopa nezaposlenosti, prema podacima iz 2017. godine, iznosi 10,5%. Kolumbija izvozi kavu, naftu, cvijeće, ugljen, nikal, banane i dr., a uvozi strojeve i industrijsku opremu, vozila, elektroničke proizvode, robu široke potrošnje i dr. Osim navedenog, Kolumbija je poznata i po ilegalnoj trgovini narkoticima pri čemu su, prema procjenama UN-ovih agencija, kolumbijski narkokarteli 2016. godine proizveli oko 866 tona čistoga kokaina što čini oko 60% svjetske ilegalne proizvodnje. Kokain i drugi narkotici se uglavnom izvoze u Sjedinjene Američke Države što je jedan od faktora izuzetno složene mreže uplitanja te zemlje u samu strukturu i političke odnose Kolumbije, a pod izgovorom pomaganja u borbi protiv narkokartela.

U pretkolumbovskom periodu, Kolumbiju je nastanjivao indijanski narod Chibcha. Njezine obale su otkrivene 1499. godine, a španjolsko osvajanje započelo je 1525. godine osnivanjem gradova Santa Marta i Cartagena. Španjolski konkvistador Gonzalo Jiménez de Quesada, osvojio je zemlju, nazvavši je Nova Granada te 1538. osnovao prijestolnicu Santa Fe de Bogotá. Podvrgnuto surovu izrabljivanju, domorodačko stanovništvo počelo je odumirati te su stoga kolonizatori, a radi eksploatacije nalazišta zlata – smatralo se da se upravo ovdje nalazi legendarni Zlatni grad, *El Dorado* – bili prisiljeni početi uvoziti robove iz Afrike. Godine 1739., osnovano je potkraljevstvo Nova Granada koje se, osim na teritorij današnje Kolumbije, prostiralo i na području današnje Paname, Ekvadora i Venezuele. Kolumbijska kolonijalna kultura po svojim ostvarenjima u slikarstvu, arhitekturi i primijenjenim umjetnostima, pripada samomu vrhu, dok se književnost, po broju tiskanih djela i dinamici književnoga života, nalazi iza peruanske i meksičke.

Postupni gospodarski razvoj španjolskih kolonija doveo je u drugoj polovici XVIII. i na početku XIX. stoljeća do borbe protiv španjolskoga gospodstva. U srpnju 1810. izbio je ustanak u Bogoti, pa je već 1813. bila donesena deklaracija o neovisnosti. Revolucionarno-oslobodilačka vojska, pod vodstvom S. Bolívara, osvojila je 1819. Bogotá, a Bolívar je bio izabran za predsjednika novoosnovane federativne republike Velika Kolumbija (*Gran Colombia*), o čemu smo ranije detaljnije i pisali.

Odmah po postizanju neovisnosti, dolazi i do pojave dviju političkih struja. S jedne strane tu su centralisti/bolivaristi (Konzervativna stranka) koji traže jaku centralnu vlast koja bi zemlju ujedinila, dok su s druge strane federalisti (Liberalna stranka) koji zahtijevaju velike ovlasti pojedinih dijelova zemlje. Borbe između jednih i drugih, odnosno između konzervativaca i liberala, obilježile su, ne samo XIX. i XX. stoljeće kolumbijske povijesti, već one traju još i danas. (Polić Bobić, 2007:236)

Osim unutarnjih, Kolumbija je u svojoj povijesti sudjelovala i u ratovima uzrokovanim tenzijama u pograničnim područjima pa je tako u XX. stoljeće ušla burno. Prvo se Panama odcijepila 1903. godine, potpomognuta intervencijom Sjedinjenih Američkih Država, a zbog spora nakon što im je Kolumbija odbila stanovite koncesije na Panamskoj prevlaci. Zatim, trideset godina kasnije, 1932., izbio je rat između Kolumbije i Perua zbog prijepornih pograničnih pitanja. Pitanje granice s Venezuelom riješila je mirnim putem, ali je zato 1941. godine objavila rat Njemačkoj.

Unatoč ratnim zbivanjima, XX. stoljeće kolumbijske povijesti obilježeno je modernizacijom gospodarstva pa je uz duhan, na početku stoljeća, započeo i izvoz kave, banana i nafte, a 1934. godine, dolaskom Alfonsa Lópeza Pumareja (Liberalna stranka) na vlast, provedene su socijalne reforme koje su uključivale osmosatni radni dan, radničko zakonodavstvo, pravo na štrajk te se Država odvojila od Crkve. No, nažalost, period mira i dobrih vijesti za Kolumbiju nikada nije trajao predugo pa je tako s 1948. godinom i ubojstvom predsjedničkoga kandidata Liberalne stranke, Jorgea Eliécera Gaitána započelo razdoblje nemira, oružanih sukoba, državnih udara, bezvlašća u pojedinim dijelovima zemlje s vrlo kratkim periodima prekida vatre i uspostave sporazuma. Podaci govore o više od 200.000 poginulih Kolumbijaca do 1957. godine. No, kao da sve to već nije previše za jednu zemlju i kratak povijesni period, u drugoj polovici 1960-ih godina i na početku 1970-ih nastaje više ljevičarskih gerilskih skupina – ELN, FARC, EPL, M-19 da nabrojimo samo neke od njih – koje su podizale svoje zasebne ustanke i oružane borbe. Čitavo XX. stoljeće kolumbijske povijesti toliko je isprepletено nasiljima, ratovima, kriminalom da bi rasplitanje te mreže bilo zaista nemoguće pothvat u ovome trenutku. Važno je samo napomenuti i kako su se (svi) oružani sukobi, izravno ili neizravno vodili zbog velikih prirodnih bogatstava zemlje (nafta i naftovodne kompanije, narkotici), a u svemu tome su, očekivano, svoje prste imale i Sjedinjene Američke Države. Procjenjuje se kako je od početka sukoba s gerilskim skupinama sredinom 1960-ih godina poginulo više od 250.000, a raselilo se više od 5 milijuna ljudi.

Drugi dio rada namjerno zaključujemo s ovim tragičnim podacima pretužne kolumbijske povijesti i sudbine kako bi ono o čemu ćemo govoriti u trećem dijelu rada dobilo još više na snazi. Odnosno, kako bismo barem pokušali shvatiti kaotičan svemir jednog *zemaljskog raja* kojeg je uništila ljudska pohlepa i glupost, ali koji, na sebi svojstven, unikatan i prkosan način opstaje i još se k tome uzdiže do svjetske slave snagom duha i bogatstvom svoje imaginacije.

III. DIO: MÁRQUEZ I GODINE SAMOĆE

HISPANSKOAMERIČKI *BOOM*

Pred kraja drugog dijela rada, a prije poglavlja o Republici Kolumbiji, pisali smo o zahuktavanju različitih načina izgrađivanja i iskazivanja svojih kulturnih identiteta u gotovo svim hispanškoameričkim kulturama koje su se masovno počele okretati sebi samima, svojoj povijesti – kako pretkolumbovskoj, kolonijalnoj, postkolonijalnoj, tako i suvremenoj – prihvaćanjem svih njenih elemenata kao sastavnica svojih identiteta. Upravo takav zaokret u razmišljanju i djelovanju, uz određene društveno-političke događaje koji su uslijedili, bio je preduvjet književnog pokreta, slobodno smo reći i pokreta bez presedana u povijesti kontinenta koji je rezultirao usmjeravanjem pozornosti *čitavog svijeta* na sebe sama, svoje teme, povijest i kulturni identitet, a koji je bio toliko intenzivan i eksplozivan da se nije niti mogao drugačije zvati nego – *hispanškoamerički² boom!*

DRUŠTVENO-POVIJESNI KONTEKST I REAKCIJA KNJIŽEVNOSTI

Razdoblje koje je izravno prethodilo *boom-u*, od velike je važnosti za hispanškoameričku književnost. Sve do 1950-ih godina XX. stoljeća, prevladavajuće karakteristike književnosti kontinenta bile su: dualnost realizma i modernizma, naglašeni regionalizam i težnja ka univerzalizaciji. Dominacija modernizma nad realizmom u književnosti prevladavala je sve do 1910. godine i ustanka Meksičke revolucije, događaja koji je snažno odjeknuo u svijesti hispanškoameričkih književnika i djelovao kao svojevrsno otriježnjenje od modernizma.

² Imenovanje pokreta varira između *latinskoamerički* i *hispanškoamerički*. Razliku između ova dva termina smo objasnili ranije u radu, ali ovdje ćemo još kratko objasniti razloge svog opredjeljenja za potonji. Naime, sam pokret uistinu jest *latinskoamerički* u smislu da je stvorio percepciju (identiteta) čitavog kontinenta, odnosno onog njegovog dijela koji se proteže od Meksika pa sve do Argentine, uključujući i Brazil. No, za termin *hispanškoamerički* smo se odlučili jednostavno iz razloga što se on odnosi na pokret čiji nositelji su zaista bili pisci Hispanske Amerike, odnosno onog dijela američkog kontinenta u kojemu je službeni jezik – španjolski.

Naime, modernističko viđenje svijeta odbijalo je prihvatiti i prikazati nasilnu stvarnost koja ih je okruživala te je potreba za realističkim prikazom stanja stvari – realizmom – bila stvar nužnosti. No, međutim, realizam u kontekstu hispanskoameričkog izuzetnog pluraliteta kultura, tradicija – i stvarnosti! – je rezultirao neujednačenim prikazom regionalnih problema i sukoba, naglašenim regionalizmom u književnosti. Književnici su bili ujedinjeni u pokušaju razumijevanja specifične situacije svoga kontinenta, tragajući za uzrocima ekonomske zaostalosti i bijede svoga naroda. Jedan od pokušaja tumačenja uzroka te zaostalosti je bio i tematska usmjerenost u pisanju i pre naglašavanju antagonizma između *civilizacije i barbarstva*. (Maurya, 1983:53)

Na gospodarskom planu, došlo je do (neznatnog) razvoja industrije što je rezultiralo i rastom urbanih središta te pojavom autohtonih elita. Ali, bez obzira na taj pozitivan pomak, koliko god sporadičan, lokaliziran i/ili spor on bio, nade u preporod srušene su sustavnim napredovanjem intervencija i/ili iskorištavanja prirodnih bogatstava regije, od strane njezina sjevernoameričkog susjeda. Lažna slika razvoja Hispanske Amerike projicirana je suprotno njezinoj stvarnoj nerazvijenosti, a situaciju je dodatno kompliciralo i sveprisutno političko nasilje te urušavanje demokratskih prava stanovnika. Reakcija književnosti na surovost svakodnevice i prevladavajuće beznade bila je neminovna, ali joj je trebao svojevrsan poticaj – unutarnji i/ili vanjski – da je usmjeri u pravome smjeru. Književnici nisu bili „niti impresionirani, niti uvjereni u euforiju „napretka“ koji se nastojao stvoriti na kontinentu“ već su jasno mogli „razabrati opasnost koju predstavljaju uvjeti kaosa i nestabilnosti koji su zahvatili njihovu regiju“, a, s obzirom na prodor sjevernoameričkog ekonomskog i kulturnog utjecaja u život naroda Hispanske Amerike, prijetnja neokolonijalizma im je postala posve realna i izgledna. „Problem čovjeka nasuprot prirodi – *civilizacije* nasuprot *barbarstvu* – koji je dotad dominirao književnošću kontinenta, prirodno se povukao u drugi plan, ustupivši mjesto portretiranju čovjeka zarobljenog u blatu moralnih i društveno-ekonomskih sukoba“. (Maurya, 1983:54)

KUBANSKA REVOLUCIJA – POČETAK I KRAJ *BOOM-a*

Događaj koji se smatra ključnim za posvemašnji zaokret u percepciji svijeta i samopercepciji identiteta Hispanske Amerike, Kubanska je revolucija iz 1959. odnosno, *trijumf revolucije*, kako ga se obično naziva. Naime, upravo taj događaj značio je svojevrsno obećanje novog razdoblja, sposobnost otpora hispanskog naroda daleko dominantnijem neprijatelju čije neokolonijalističke težnje nisu bile nimalo prikrivene. Ako ćemo se na tren staviti u kožu

hispanskog naroda u tom specifičnom trenutku povijesti, mogli bismo čak reći i kako je Kubanska revolucija izgledala i kao neka vrsta neprežaljene reakcije na prvotna osvajanja, obrana teritorija i prilika za samoodređenjem. Nažalost, a povijest je pokazala, stvari su završile nezamislivo drugačije...

No, u kontekstu euforije koja je morala vladati te daleke 1959. godine, za Hispansku Ameriku otvoreno je novo poglavlje, novi vidici, nove nade i nove težnje. Još važnije, Kubanska je revolucija usmjerila pozornost čitavog svijeta na Hispansku Ameriku koja je sve dotad bila izolirana i neprisutna na međunarodnoj pozornici, s izuzetkom one sjevernoameričke kojoj je bila itekako poznato sigurno i tajno utočište za širok spektar zlodjela i ilegalnih aktivnosti. Svijet je odjednom otkrio golem potencijal, kako materijalni, tako i moralni i kulturni koji je ovaj – dosad nerazjašnjeni kontinent – skrivao što je pak povećalo „potražnju za svime hispanškoameričkim jer je svijet htio sve više znati o „kontinentu budućnosti“. Želja „da se sazna više i o njegovom književnom stvaralaštvu, podignuta je na neviđenu razinu“. (Maurya, 1983:54-55)

Osim toga, Kubanska revolucija imala je ogroman utjecaj na pisce i intelektualce Hispanske Amerike te je književni svijet bio svjedokom definitivnog „procesa polarizacije između progresivnih i konzervativnih trendova“. Svjesna težnja revolucionarne kubanske vlade bila je usmjeravanje pozornosti na „neokolonijalnu opasnost“ i poticanje antiimperijalističkih osjećaja što je imalo „katalizatorsku ulogu u tom procesu“. Navedeni čimbenici smatraju se ključnima za književni procvat koji je uslijedio nakon Kubanske revolucije, a taj trend je prikladno i opisan kao eksplozija, ili onomatopejski – *boom*. (Maurya, 1983:55)

Važno je napomenuti i kako nisu svi autori ovog pokreta projicirali pozitivan pogled na stanje stvari i budućnost, već upravo suprotno. Neki među njima nisu vidjeli nikakvu budućnost Hispanske Amerike i to se u njihovim djelima i odražavalo. Iz toga razloga, ne možemo hispanškoamerički *boom* nazvati „revolucionarnim fenomenom u svojoj cjelini“, već bismo ga prikladnije mogli opisati kao „vrhunac faze buržoaske književne djelatnosti koja je odražavala materijalnu i ideološku krizu“ u zemljama Hispanske Amerike. (Maurya, 1983:55)

Najreprezentativniji pisci književnog *booma* šezdesetih godina, bili su Julio Cortázar (Argentina), Carlos Fuentes (Meksiko), Mario Vargas Llosa (Peru) te Gabriel García Márquez (Kolumbija) kao najistaknutiji među njima.

Euforija hispanškoameričkog *booma* naglo se ugasila na istome mjestu s kojega je i krenula. Kako je ojačala, stranačka linija kubanske vlade pokazala je svoje pravo lice kada je krenula s

masovnim egzekucijama, zatvaranjem i/ili progonstvima neistomišljenika, *neprijatelja Revolucije*. Jedan od tih slučajeva bio je i slučaj pjesnika Heberta Juana Padille koji je, iako prvotno prorevolucijski nastrojen, s vremenom počeo otvoreno kritizirati vlast zbog čega je bio zatvoren te prisiljen javno priznati kontrarevolucijske radnje koje su mu se pripisale. Osim toga, morao je optužiti i prozvati i druge istomišljenike (pa čak i vlastitu ženu) te ih svojim primjerom pozvati da ga slijede u prihvaćanju Društva revolucije i novog stanja stvari kao jedino prihvatljivih. *Slučaj Padilla*, uzrokovao je stvaran raskol među prvotno ujedinjenim književnicima svih nacionalnosti Hispanske Amerike pri čemu su jedni svoje djelovanje sada usmjerili i radu protiv, dok su drugi ostali na strani Castra i Revolucije. Jedan od potonjih – a što mu se zamjeralo za čitava života – bio je i Gabriel García Márquez.

MAGIJSKI REALIZAM

Hrvatska enciklopedija (2021) magijski/magični realizam definira kao „tip pripovjedne proze koju odlikuje neproblematično spajanje suprotstavljenih perspektiva, jedne zasnovane na racionalnim i jezičnim strukturama zapadnoeuropskoga književnog realizma i druge koja prihvaća nadnaravno kao prozaičnu stvarnost“, a da pri tome sama „pojava magičnog i fantastičnog u magičnome realizmu nije pripovjedno motivirana, čime se postiže učinak očuđenja običnoga“. Isti izvor navodi njemačkog likovnog kritičara Franza Roha kao prvu osobu koja je taj termin upotrijebila pri opisivanju stila u slikarstvu koji elemente naturalizma – što vjerniji prikaz objekta – kombinira sa efektima svjetla i sjene koji zatim daju privid irealnog i vizionarskoga. Prema (Savariah i Ajit, 2019:724) Bio je to i Roohov pokušaj definiranja povratka vrlo relističnom prikazu u slikarstvu, nakon dominacije apstrakcije ekspresionizma.

Hispanoamerički pisci uveli su ga u književnu povijest i kritiku 1940-ih godina. Za njih je magijski realizam bio način opisivanja stvarnosti s dodanim magijskim i izvanrednim elementima, a u svrhu prikaza vlastite kulture kao žive i složene. Alejo Carpentier (Kuba) i Miguel Ángel Asturias (Gvatemala) sa svojim romanima *Kraljevstvo ovoga svijeta* i *Muškarci kukuruza* smatraju se začetnicima ideje budući da su u njima koristili brojne domorodačke aspekte poput mitova, kulturnih uvjerenja i folklora zajedno s političkim i zemljopisnim krajolikom. Neki od elemenata koji se ponavljaju kroz ovaj žanr su: robovi kojima pomažu mrtvi, ljudski likovi koji se mijenjaju u životinje, vrijeme koje ide unatrag i tako dalje. (Savariah i Ajit, 2019:724)

Ochoa (2005:207) smatra kako na magijski realizam možemo gledati i kao na svojevrsnu leću kroz koju čitamo Latinsku Ameriku, kao ideologiju koja slavi obilježje magijskog realizma da ju vidi kao „nešifriranu, izvan koda“ i kao mjesto čija su neslaganja i oprečnosti, sama po sebi identifikacijske karakteristike.

Iako začet 1940-ih godina, pokret je svjetsku slavu postigao 1970-ih godina, nekoliko godina nakon izdavanja te upravo zahvaljujući Márquezovu romanu *Sto godina samoće*. Osim navedenih autora, nekolicina je i spisateljica koje su također eksperimentirale s ovom tehnikom. Isabel Allende, Toni Morrison i Laura Esquivel, samo su neke od njih. (Savariah i Ajit, 2019:725)

MAGIJSKI REALIZAM I KOLUMBIJA – *MACONDISMO*

Kada govorimo o magijskom realizmu u kontekstu Kolumbije, treba imati još jednu vrlo važnu stvar na umu. Kolumbija je zemlja s opetovanom poviješću građanskih ratova, a šezdesetih je godina prošlog stoljeća upravo bila izlazila iz jednog od dugotrajnijih razdoblja nasilja u svojoj povijesti, koje je poprimilo tolike razmjere da je postalo „identifikacijski marker i steklo temeljni status za naciju“. Čitav period zaodjenut je čak i imenom *La Violencia* (Nasilje) te se u području povijesti na nacionalnoj razini isprofilirala skupina povjesničara posvećenih proučavanju nasilja u zemlji – tzv. *violentoloji*. Tako je, u zemlji koja „nema temeljni mit, nasilje zauzelo temeljni status nakon razdoblja *Nasilja*“. (Ochoa, 2012:205)

Ochoa (Ochoa, 2012:205) smatra kako se upravo u toj pozadini „intenziviranja osjećaja neuspjeha i rascjepkanosti nacije“, magijski realizam pojavljuje kao „alternativna identifikacijska paradigma“ te prenosi izjavu Erne Der Walde (1999) koja kaže kako će „međunarodni uspjeh *Sto godina samoće* pretvoriti Márqueza u nacionalnog književnika, a *macondismo* će biti uzdignut u status temeljnog mita o naciji i naracije o identitetu; dok mnoge američke nacije grade svoje mitove u devetnaestom stoljeću, Kolumbija konačno stječe vlastite, sedamdesetih godina“.

Tako se postepeno i Macondo, grad u kojem se odvija radnja romana *Sto godina samoće* (ali i drugih Márquezovih djela) počinje koristiti kao „sinonim za Kolumbiju“, odakle i dolazi termin *macondismo* koji označava svojevrsnu inačicu magijskog realizma svojstvenu upravo Kolumbiji. Ukorjenjuje se ideja o Kolumbiji kao „zemlji u kojoj su *neobjašnjivo* i *pretjerano* identifikacijska obilježja, a nasilje i *macondismo* stoje kao zrcalne slike identiteta – ogledalo u

kojem refleksija jednog utišava katastrofalnu dimenziju kontradikcija budući da se njihovi ekscesi međusobno konstituiraju“. (Ochoa, 2012:215)

Isti imidž hrani i sam Gabriel García Márquez kada, u nebrojenim intervjuiima za Kolumbiju i/ili svoj rodni grad kaže kako je te „mjesto kroz koje more poprima sve zamislive nijanse plave boje, gdje cikloni dižu kuće u zrak, gdje sela leže zakopana pod prašinom, a zrak vam peče pluća. Za karipske narode, prirodna katastrofa i ljudska tragedija dio su svakodnevnog života. Trebao bih dodati i da je to područje natopljeno mitovima koje su donijeli robovi, pomiješano s indijanskim legendama i andaluzijskom maštom, a rezultat je vrlo poseban način gledanja na stvari, koncepcija života koja u svemu vidi pomalo čudesnog“; zatim: „Na Karibima i u Latinskoj Americi, općenito takozvane čarobne situacije smatramo dijelom svakodnevnog života, kao i svaki drugi aspekt stvarnosti. Čini nam se posve prirodnim vjerovati u predznake, telepatiju, predosjećaje, čitav niz praznovjerja i fantastične načine suočavanja sa stvarnošću. Nikada u svojim knjigama ne pokušavam objasniti ili opravdati takve pojave. Sebe vidim kao realistu, čistog i jednostavnog“. (Osorio, 1991)

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ³

Gabriel García Márquez, kolumbijski književnik i novinar, rođen 6. ožujka 1927. godine u gradu Aracataca u Kolumbiji, a preminuo 17. travnja 2014. godine u Ciudad de México, jedan je od najznačajnijih pisaca španjolskog govornog područja u povijesti te drugi po redu čija su djela naviše puta prevedena, iza Miguela de Cervantesa. Često imenovan i jednim od najvećih pisaca 20. stoljeća, 1982. godine nagrađen je Nobelovom nagradom za književnost čime je postao tek četvrti latinskoamerički pisac kojemu je to pošlo za rukom. *Sto godina samoće*, *Patrijarhova jesen*, *Ljubav u doba kolere* samo su neka od njegovih najznačajnijih djela.

Osim maestralnog pristupa pisanju romana, García Márquez je bio i „vrhunski majstor kratkih priča te uspješni novinar“. U svojim kraćim i duljim fikcijama, uspio je u nečemu što rijetkima uspijeva, „pisati na način kojim istovremeno uspješno dopire do prosječnog čitatelja, ali i zadovoljava najzahtjevnije sofisticirane kritičare struke“. (González Echevarría)

U svojim djelima, „istodobno lokalnoga, kontinentalnoga i svjetskog dosega, razvijao je teme samoće, sudbine, nostalgije, patrijarhata, ljubavi, moći i nasilja, oblikujući pripovjedni

³ Biografski i bibliografski podaci preuzeti s <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=21261>

imaginarij u kojem izmaštano i fantastično, nadnaravno i začudno supostoji sa svakodnevnim i povijesnim, oslikavajući burnu historijsku dijalektiku latinskoameričke civilizacije“. (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje 2021)

ARACATACA I DJETINJSTVO

Kao što je rečeno, Gabriel García Márquez rođen je 1927. – ili 1928. – godine u malom kolumbijskom gradu, Aracataca, smještenom na sjeveru Kolumbije, između planina i Karipskog mora, kao prvo dijete Luise Santiago Márquez i Gabriela Eligie Garcíe. Upravo taj krajolik, istovremeno mističan i tragično realističan, rajski i distopijski, surov i blag... jedan je od ključnih elemenata i temelja na kojima se gradio i izgradio Márquezov stil pisanja, ali i osobnost i karakter. Iako je tijekom svog života živio u raznim krajevima svijeta, svojim djelima se „uvijek vraćao tom kraju gdje moć prirode i mita uvijek prevladava nad ograničenjima hladnog razuma“ te se poistovjećivao s mješavinom španjolske, crnačke i domorodačke kulture koje su i dalje prisutne na tom području. No, osim krajolika, za Aracatacu ga vežu i dvije ključne osobe njegova života, zaslužne ne samo za formaciju njegove osobnosti i karaktera već i njegova stila pisanja; djed Nicolás Márquez, umirovljeni pukovnik koji mu je pričao priče o svojim junačkim djelima iz vremena kolumbijskih građanskih ratova 19. stoljeća te baka Tranquilina Iguarán Cotes „čijim je svakim pokretom vladalo praznovjerje“, kombinacija su običnog i izvanrednog pretočena kasnije u „Sto godina samoće“ i brojna druga djela. (Caistor i Viner, 2014)

Djed Nicolás Márquez veteran je Rata tisuću dana, sukoba koji je, sve do nemira XX. stoljeća, bio najnasilniji i najsmrtonosniji građanski rat u povijesti Kolumbije. Rat je započeo 1899. godine i trajao otprilike tri godine, završivši 1902. godine. Sukobljene strane, Liberalna i Konzervativna stranka, nanijele su jedna drugoj strašne patnje, a umrla je čak stotina tisuća ljudi, države od četiri milijuna stanovnika. Prepoznatljiv lik Márquezovih djela, djed je bio taj koji mu je pričao priče o borbama u građanskom ratu, o ubojstvu čovjeka u dvoboju te o pokolju radnika od strane United Fruit Company, godinu dana nakon što se „Gabito“ rodio. (Lee Anderson, 1999)

Márquez sam za djeda kaže kako je bio „najvažnija osoba njegova života“. (Maurya, 1983:57) Opisuje ga kao ogromna starca zaustavljena u vremenu i sjećanju kojeg je jako volio i čija ga je smrt duboko pogodila. Dodaje i kako mu je često govorio o svom životu i svemu što se u selu i okolici događalo od pamtivijeka te o ratovima u kojima se borio i o strašnom pokolju na

plantažama banana – masakrima koji su ostavili trajan trag u kolumbijskoj povijesti. (Osorio, 1991)

S druge pak strane, baka Tranquilina mu je „pripovijedala priče o duhovima i dušama te o razgovorima s mrtvim rođacima“. (Maurya, 1983:57) Uz baku, brojne tete kojima je bio okružen, odrastajući na selu, udaljen od roditelja, bile su također one koje su se pobrinule da Gabu u životu ne nedostaje magije i mistike. Prema riječima Lea Andersona (1999), njegova baka i tete podrijetlom su s udaljenog poluotoka Guajira, „neplodnog teritorija na kojem su autohtoni stanovnici uspjeli održati veći dio svoje kulture“ te su ga one „hranile stalnom i uznemirujućom kombinacijom narodnih priča, pričama o duhovima i legendama o nadnaravnom“. Također, u intervjuu za UNESCO, sam autor za svoje djetinjstvo kaže kako je bilo izvanredno te kako je bio „okružen izrazito maštovitim i praznovjernim ljudima, ljudima koji su živjeli u maglovitom svijetu naseljenom fantazmama“, posebno ističući svoju baku od čijih priča mu se „dizala kosa na glavi“. (Osorio, 1991)

Smrt djeda, u autorovoj osmoj godini života, za njega je značila naprasan kraj bezbrižna djetinjstva u Aracataci te selidbu s roditeljima u Baranquillu. O nezadovoljstvu koju je to u njemu prouzrokovalo, puno godina kasnije, već kao odrastao čovjek, izjavio je kako mu se otad u životu „ništa zanimljivo nije dogodilo“. (Maurya, 1983:57)

Za čitava svog života, nikada više nije živio u Aracataci, ali je taj grad ostao izvorom njegova izmišljenog svijeta, a ponajviše kao Macondo, dom obitelji Buendía u *Sto godina samoće*. (Caistor, Viner, 2014)

ŠKOLOVANJE

U dobi od devet godina, Márquez je s roditeljima, koji su mu praktički bili stranci – budući da je većinu vremena živio s bakom, djedom i tetama – preselio u obalni grad Baranquillu. Njegov otac, Gabriel Eligio García, „bio je konzervativac, frustrirani student medicine koji je u Aracatacu bio doputovao na mjesto plaćenog gradskog telegrafista“ kojeg Pukovnik „nije odobravao, prvenstveno zbog politike i društvenog položaja“. Neumornost i upornost pri udvaranju Luisi, Gabrielovoj majci, autor je pretočio u jedno od svojih kapitalnih djela, *Ljubav u doba kolere* (1985). Ubrzo nakon njegova rođenja, autorovi roditelji sele u grad Ríohacha, obalni grad udaljen dvjestotinjak kilometara te njega ostavljaju djedu, baki i trima tetama. Nakon zajedničkog preseljenja u Baranquillu, po smrti djeda, njegov je otac postao putujući

homeopat i ljekarnik te se obitelj selila par godina prije doseljenja u Sucre. (Lee Anderson, 1999)

Na upit kolumnista *The New Yorker*-a, Jona Lea Andersona (1999), o utjecaju majke na njega kao pisca, Márquez odgovara kako je ona „očaravajuća žena“ i kako je, kad bi je upitali čemu pripisuje talent svoga sina, odgovorila bez treptaja: „Scottovoj emulziji“, dječjem toniku“. Dodaje i anegdotu o tome kako ona „zapali svijeću i izmoli molitvu svaki put kada neki od njenih sinova krene na put avionom, kako bi sve prošlo u redu, ali budući da oni više ne žive kod kuće, majka svijeću uvijek drži upaljenu, za slučaj da neki od njih uleti u avion bez njena znanja“.

Márquez se prvo školuje u Baranquilli, Sucreu i Zipaquirái gdje objavljuje stihove pod pseudonimom Javier Garcés, a zatim Pravo studira u Bogoti i Cartageni. O godinama studija u glavnome gradu, uvijek je govorio kao o „hladnom, usamljenom izgnanstvu“ gdje je, prisiljen studirati Pravo, „utjehu tražio u književnosti“. Pri tome se – u početku, kao i mnogi Kolumbijci – zamišljao pjesnikom, sve dok jednoga dana nije otkrio Franza Kafku i uvidio kako je „maštovitom piscu sve moguće“. Potaknut na ovaj način, u dobi od 20 godina napušta studij Prava i posvećuje se pisanju“. (Caistor, Viner, 2014)

NOVINARSTVO I PRVI ROMANI

Prekidom studija, „zapošljava se 1948. godine u Cartageni kao novinar u liberalnome listu *El Universal* gdje se, unatoč cenzuri, profilira kao uspješni komentator dnevnih, političkih i kulturnih prilika, ujedno naglašavajući izrazito lijevu političku poziciju“. Potkraj sljedeće godine, „iz Cartagene seli u Baranquillu gdje počinje raditi kao kolumnist u listovima *El Heraldo* i *Crónica*“. „Živi boemski i siromašno na posljednjem katu javne kuće te ondje piše svoj prvi roman, *Lišće na vjetru* (1955), o trima generacijama jedne obitelji i složenim društvenim odnosima u južnoameričkoj provinciji“. Izbjegavajući „prevladavajuće literarne tendencije ondašnje kolumbijske književnosti“, uzore u pisanju pronalazi u djelima Faulknera, Hemingwaya, Joycea i Wolf. (Hrvatska enciklopedija, 2021)

U međuvremenu, u Bogoti piše filmske recenzije i oglede te politički angažirane reportaže, od kojih je najistaknutija ona o brodolomu kolumbijskog pomorskog broda koja mu je donijela slavu kao novinaru, ali ga i dovela u nevolju s vlastima budući da je u njoj razotkrio pravu istinu o potonuću broda „zbog neodgovarajuće osigurane ilegalne trgovačke robe koju je prevezio“,

a ne zbog „vremenskih neprilika“ što je bila službena verzija. Pod političkim pritiscima i u strahu za vlastiti život, ubrzo napušta Kolumbiju i odlazi živjeti u Europu. (Hrvatska enciklopedija, 2021)

U godinama koje su uslijedile, njegov život obilježen je brojnim putovanjima, selidbama i životom u raznim gradovima Europe (Rim, Pariz), Hispanske (Venezuela, Bogotá) pa i Sjeverne Amerike (New York) gdje se uglavnom bavi novinarstvom koje „ostaje njegova strast tijekom čitava života: njegove izmišljene priče uvijek imaju temelje u pričama koje je čuo kao mladi novinar, kako pojašnjava u uvodu romana *Ljubav i drugi demoni* iz 1994. godine“ i koje ga uči „zanatu pripovijedanja, iskazujući se kao izvanredan prosuditelj tempa, iznenađenja i strukture“ (Caistor, Viner, 2014)

Osim novinarstva i književnosti, Márqueza je silno zanimala i filmska umjetnost pa je tako u Rimu 1950-ih, upisao tečaj filmske režije, a tijekom života u Meksiku 1960-ih je napisao nekoliko filmskih scenarija te se okušao i u televizijskim sapunicama tvrdeći kako je to „njegov način da dopre do što šire publike i zadovolji njihove potrebe za pripovijedanjem“, a „početkom 1980-ih je pomogao u osnivanju Međunarodne filmske škole u blizini kubanske prijestolnice Havane“ (Caistor, Viner, 2014)

Ljevičarski nastrojen te od početka naklonjen Kubanskoj revoluciji, 1959. godine osniva i vodi „redakciju kubanske izvještajne agencije Prensa Latina, u Bogoti“, a za jednog posjeta Kubi sljedeće godine, upoznaje Fidela Castra čime započinje njihovo cjeloživotno prijateljstvo, za Márqueza obilježeno „kontroverzama i neprestanim kritikama nezadovoljnika kubanskim režimom“. (Hrvatska enciklopedija, 2021)

Nakon kratkoga boravka u New Yorku, gdje je trebao otvoriti novu redakciju Prese Latine, počinje se udaljavati od ortodoksnih pozicija kolumbijskih komunista“ te seli u Meksiko gdje, „nedugo nakon dolaska, objavljuje kratki roman *Pukovniku nema tko da piše* (1961), prvo djelo koje mu donosi širu afirmaciju, parabolu o samoći i zaboravu provincije“. Godinu dana kasnije objavljuje još jedan roman, *Zlu kob* (1962), o „dramatičnim događajima u neimenovanome južnoameričkom gradiću nalik na zavičajno seoce, ponešto zbrkane radnje i nerazvijenih likova, no uspjele staložene naracije što neke od svojih značajki preuzima od filmskih tehnika“. Nakon toga, za Márqueza nastupa kratko razdoblje spisateljske krize – od 1963. do 1965. godine – kada „uz rad u reklamnim agencijama intenzivno piše filmske scenarije“. (Hrvatska enciklopedija, 2021)

OSAMNAEST MJESECI I *STO GODINA SAMOĆE*

O tome kako je Márquez nadišao spisateljsku krizu koja ga je mučila, prema Restrepi Pombo (2018), kolumnistu za BBC Culture, postoje brojne legende koje sam autor nije nikada potvrdio ili opovrgnuo. Restrepo Pombo opisuje onu koju je Gerald Martin istaknuo u svojoj biografiji Gabriela Garcíe Márqueza koja kaže kako je „krenuo s obitelji na odmor na plažu u Acapulco, dan vožnje južno. Na pola puta zaustavio je automobil – bijeli Opel iz 1962. s crvenim interijerom – i okrenuo se natrag. Njegovo sljedeće djelo fikcije mu je došlo odjednom. Dva desetljeća je vukao i poticao priču o velikoj obitelji u malom selu. Sada mu je ta slika došla pred oči s jasnoćom čovjeka koji je, stojeći pred streljačkim vodom, čitav svoj život vidio u jednom trenutku“. Prema Martinovim riječima (a prenosi Restrepo Pombo, 2018), Mercedes je odmah otkazala opuštajući vikend. Odvezli su se nazad kući, a ona mu je rekla da počne pisati i kako će se ona pobrinuti za kućanske poslove sve dokle god on bude bio usredotočen na novi roman. Tako je i učinio, zanemario je stvarnost i pisao – opsjednut likovima koji su mu šaputali priče u uši još od malih nogu – punih osamnaest mjeseci“. (Restrepo Pombo, 2018)

Djelo koje će iz toga nastati, obilježiti će čitavu hispanoameričku književnost druge polovice XX. stoljeća, „postavši egzemplarom tzv. magijskog realizma i hispanoameričkog *booma*, za probitak kojega je najzaslužniji“ te „čitateljsku i kritičku recepciju što se, u kontekstu hispanofonske književnosti može mjeriti tek s *Don Quijoteom* Miguela de Cervantesa Y Saavedre“. (Hrvatska enciklopedija, 2021)

Roman, koji ću ovdje kratko opisati kao kroniku o „usponu i padu sedam naraštaja obitelji Buendía, isprepletenu s poviješću izmišljenoga južnoameričkog sela Maconda“, ispričovijedanu od njegova „mitskog postanka usred prašume pa do apokaliptičnog uništenja u uraganu te naznačena u simboličkome vremenskom rasponu od stotinu godina“, u posljednjem poglavlju rada detaljnije ću i analizirati te uklopiti u kontekst konstruiranja identiteta Kolumbije. (Hrvatska enciklopedija, 2021)

U višemjesečnim razgovorima koje je Márquez vodio s kolumnistom The New Yorker-a, Jonom Lee Andersonom (1999) a za potrebe pisanja podugačke kolumne koja iznosi izuzetno detaljan pogled u autorov život, ispričao je i „poznatu priču“ o tome kako je njegova žena morala „založiti svoje sušilo za kosu i njihov električni grijač kako bi platila poštarinu za slanje gotovog rukopisa – u dva odvojena lota, jer si nisu mogli priuštiti da pošalju sve odjednom – njegovu argentinskom izdavaču, koji ga je zatim tiskao u osam tisuća primjeraka“. U samo tjedan dana, svi primjerci bili su rasprodani, uglavnom po postajama podzemne željeznice u

Buenos Airesu. Lee Anderson dodaje kako je – bez obzira na to što je Carlos Fuentes oduševljeno pisao o knjizi u jednom književnom časopisu te je nekoliko odlomaka objavljeno u manjim časopisima, a i bez obzira na to što je hispanoamerički boom već dobrano zahvatio maha – reakcija publike bila gotovo nezamisliva! Do vremena objave intervjua (1999) roman je preveden na više od 30 jezika te prodan u preko 30 milijuna primjeraka diljem svijeta.

KNJIŽEVNI RAD NAKON *STO GODINA* I NOBELOVA NAGRADA

Od objavljivanja romana i uspjeha što je slijedio, naizmjenično živi u Barceloni, Ciudad de Méxicu i Južnoj Americi, putuje po Europi i svijetu. 1975. dovršava ranije započeti roman *Patrijarhova jesen*, „uspjeli portret diktatora neke karipske zemlje, opijenoga moći i slavom, koji unatoč skromnu podrijetlu i obrazovanju dolazi na vlast te surovo i nasilno vlada 20 godina“. Roman propituje „odnos između diktatora i pasivnoga naroda i literarni je vrhunac autorove opsesivne teme nasilja i moći“. (Hrvatska enciklopedija, 2021)

Nakon kraćeg zahlađenja odnosa s kubanskim vlastima, posljedica *Slučaja Padilla*, Márquez u Londonu 1976. obnavlja veze s istima, uvjeren kako je kubanski put jedina mogućnost političke i gospodarske neovisnosti Latinske Amerike „zbog čega ponovno redovito posjećuje Kubu i Castra, vješto balansirajući između dobrih odnosa s režimom i zalaganja za utamničene intelektualce“. Također, u to vrijeme se ponovno posvećuje političkom novinarstvu pa s istomišljenicima osniva časopis *Alternativa*. Taj njegov povratak novinarstvu nadahnjuje i djelo *Kronika najavljene smrti* (1981). Objavljuje „članke i oglede na šire kulturne i književne teme te aktivniji politički angažman zamjenjuje ulogom promatrača svjetskih zbivanja“. (Hrvatska enciklopedija, 2021)

1982. godine, dodijeljena mu je Nobelova nagrada za književnost „za njegove romane i kratke priče u kojima se fantastično i realno spajaju u bogato sastavljenom svijetu mašte, odražavajući život i sukobe kontinenta“, kako stoji na službenoj stranici Nobelove nagrade, a jedan od značajnijih dijelova njegova govora po primanju spomenute nagrade je onaj u kojem kaže kako „unatoč svemu, na ugnjetavanje, pljačku i napuštanje, odgovaramo životom. Ni poplave, ni pošasti, gladi ni kataklizme, pa čak niti vječni ratovi iz stojeća u stoljeće, nisu uspjeli pokoriti trajnu prednost života nad smrću“ (Restrepo Pombo, 2018)

Poigravanje s obrascima trivijalnih žanrova, do vrhunca izvodi u romanu *Ljubav u doba kolere* (1985), djelomično nadahnut zabranjenom ljubavlju i dugim udvaranjem svojih roditelja. U razdoblju od 1990-ih pa sve do ranih 2000-tih, Márquez živi naizmjenice u Kolumbiji i Meksiku te objavljuje raznovrsna djela koja „sadržavaju gotovo sve elemente i razvojne faze njegove poetike, stilske zaštitne znakove (hiperbola, antiteza, sentencioznost, izmještanje), formalna poigravanja isprobana u ranijim djelima te nove razradbe motivsko-tematskih preokupacija: zbirku pripovijedaka *Dvanaest hodočasnika* (1992), roman *O ljubavi i drugim nečistim silama* (1994), o neostvarivoj ljubavi svećenika i djevojčice optužene da je opsjednuta vragom, *Vijest o otmici* (1996), hibridno djelo na razmeđu književnosti i novinarstva u kojem je obradio aktualan problem kolumbijske narkomafije i njezina pogubna utjecaja na društvo, autobiografsku prozu *Živjeti da bi se pripovijedalo* (2002) – prvi, od zamišljena tri nastavka – i roman *Sjećanje na moje tužne kurve* (2004)“. Također, govori, izlaganja i predavanja održani u razdoblju od 1944. do 2007. godine, sabrani su 201. u knjizi *Nisam došao držati govor*. (Hrvatska enciklopedija, 2021)

OBITELJSKI ŽIVOT, SMRT I NASLIJEĐE

Gabriel García Márquez je bio oženjen za Mercedes, kćer ljekarnika u Sucreu, svoju ljubav iz djetinjstva, preko 40 godina. 1961. godine, dok su živjeli u hotelu u središtu Manhattana, za vrijeme Márquezova rada u uredu Prensa Latine u New Yorku, rođen im je prvo sin, Rodrigo. Drugi sin, Gonzalo, rođen je godinu dana kasnije, u Meksiku. Usamljenost i poteškoće koje mu je donio međunarodni uspjeh, navele su ga da svoj privatni svijet, kad god je to moguće, drži podalje od slave. (Caistor, Viner, 2014)

1999. godine, Márquezu je dijagnosticiran limfom ili rak imunološkog sustava. Težina i ozbiljnost bolesti zahtijevale su stalno liječenje, a ponekad je bio toliko bolestan da su ga poneki mediji proglasili mrtvim. No, unatoč tome, uhvatio se u koštac pisanja autobiografije koja se trebala sastojati od tri dijela. Stigao je napisati samo prvi, dio u kojem priča priču o svom životu do braka s Mercedes, *Živjeti da bi se pripovijedalo* (2004). Također je objavio i djelo *Sjećanja na moje tužne kurve* (2004), roman o devedesetogodišnjaku u njegovoj vezi s prostitutkom tinejdžericom, koji je vrlo izazvao miješanu reakciju što je njemu samome bio dovoljan znak kako su njegovi dani pisanja završeni. (Caistor, Viner, 2014)

Preminuo je 17. travnja 2014. godine u Meksiku. Ostat će zapamćen kao autor poznat po svojoj „sposobnosti stvaranja golemih, sitno isprepletenih radnji i kratkih, čvrsto povezanih pripovijesti po uzoru na svoja dva sjevernoamerička modela, Williama Faulknera i Ernesta Hemingwaya. Lagani ton čak i najsloženijih njegovih priča, uspoređen je s onim Miguela de Cervantesa, kao i njegova ironija i ukupni humor. Romantični svijet Garcíe Márqueza, uglavnom je svijet provincijske Kolumbije, gdje se srednjovjekovna i moderna praksa i uvjerenja, sukobljavaju komični tragično“. (Caistor, Viner, 2014.)

STO GODINA SAMOĆE

Márquezovo djelo *Sto godina samoće* (2006) snažna je alegorija hispanoameričke povijesti, od doba Kolonije, preko stoljeća borbe za nezavisnost, sve do suvremenog doba. Teme kojima se bavi su univerzalne, ali i specifično regionalne – *caudillismo*, mačizam, oružane pobune, epidemije, složeni odnosi moći, političko nasilje, rasizam... da nabrojimo samo neke. Priča je to o sedam generacija jedne arhetipske obitelji i svakodnevnim, ali i nevjerojatnim događajima koji se događaju u izoliranom gradu Macondo, mjestu neprestanog ispreplitanja fantazije i stvarnosti.

Roman pripovijeda o sudbini mitskoga grada Maconda, osnovanog usred prašume, opisane kao idealnog mjesta za život – *Raja* i *Utopije* – pa sve do njegova apokaliptičnog uništenja u uraganu, naznačena u simboličkome vremenskom rasponu od stotinu godina (otprilike 1830. – 1930.). Radnja romana prati „povijesni hod Južne Amerike uspijevajući dohvatiti i lokalno i univerzalno: latinskoameričko čitateljstvo u njoj nalazi sebe, svoje korijene, svoje djedove i bake, tetke i susjede, očitava burnu povijest i diktature, svoj humor i socijalno šarenilo“. (Hrvatska enciklopedija, 2021) Osim autobiografskih elemenata, utkanih u srž djela, ono „obiluje i povijesnim podacima, kao i alegorijskim prikazima te se bavi temama poput smrti, ljubavi, povijesti, samoće, vremena, napretka, nevinosti, identiteta, kulture i prirode“. Također, kultura je jedna od ideja utkanih u roman koju Márquez vidi kao suprotstavljenu pojmu *napretka/razvoja* koji, kada dođe, „kulturu ruši jednom i zauvijek“. (Savariah, Ajit, 2019)

José Arcadio i njegova žena, Úrsula Iguarán, bliski rođaci – kao i Márquezovi baka i djed, s kojima dijele i druge karakterne osobine – prvi su stanovnici mitskoga grada, a ujedno i njegovi osnivatelji. Iznani su (iako svojom odlukom) iz rodnoga grada, mučeni grižnjom savjesti – personificiranom u liku duha Prudencia Aguilara kojeg je José Arcadio ubio zbog uvrede koju

mu je ovaj uputio – te vječnim strahom od rađanja deformiranih potomaka, prokletstvom koje prati one koji se ogriješe o tabu incesta, a koje je svojevrsna *nadtema* i sudbina koja prati čitav roman, od koje se ne može pobjeći i koja njihove potomke na samome kraju i sustiže. Osim navedenih, likovi koje bismo mogli istaknuti kao glavne su i: Ciganin Melquíades, putujući čarobnjak i alkemičar, zatim José Arcadio i pukovnik Aureliano Buendía te Amaranta, sinovi i kći José Arcadia i Úrsule. No, oni čine tek sasvim malen dio kaleidoskopa likova kojima roman obiluje, a od kojih svakoga krasi osebujan karakter čijom dubljom analizom se može doći i do pozadinskih elemenata ili motivacije samog autora pri njihovom kreiranju istih. Već ovih nekoliko elemenata opisanih u prvim poglavljima romana, govori nam kako je ovdje riječ o drugačijoj vrsti stvarnosti, konkretnije, o ranije pojašnjenom *magijskom realizmu*.

Osim elementa progona iz rodnog kraja, biblijski utjecaj te intertekstualnost, vidi se i u drugim događajima. Naime, poput Marije i Josipa, i José Arcadio i Úrsula s malenim djetetom traže novi dom. U konačnici, nakon lutanja i lutanja, pronalaze ga na lokaciji budućeg grada Maconda, opisana kao *zemaljskog raja* što je izravna usporedba, osim s Edenom, i s viđenjem čitave Amerike po njenom otkriću, a koje smo pojasnili u ranijim poglavljima. Prvih nekoliko godina, u gradu prevladava mladenački, radnički i socijalno pravedan duh jednake raspodjele zemlje, zajedničkog rada svih njegovih stanovnika – ukratko, ideja utopijskog društva s autoritativnim, ali pravednim vođom na čelu – José Arcadiom Buendíom. Biblijske scene te utopijska ideja životnog prostora imaju i funkciju u sjećanjima hispanškoameričkih naroda pobuditi dobro poznate elemente iz vlastite povijesti. Osim izravne povezanosti i (prisilno) ukorijenjene tradicije kršćanstva preko Španjolske katoličke crkve – a koja ih je razlikovala od sjevernoameričkog identiteta – ideja ovog prostora kao utopije i tereta koji je to podrazumijevalo, objašnjena je u drugome poglavlju.

Kako se radnja dalje odvija, sve više do izražaja dolaze siloviti stvaralački, ali i destruktivni nagoni likova romana, progonjenih osjećajima krivnje, straha od kazne (zbog inicijalnog ubojstva te incesta) i društvenih posljedica; elementarne strasti – požuda, pohlepa, žeđ za moći – karakteristike kakve smo navikli vidjeti u djelima grčke tragedije i/ili mitologije, a što je, pretpostavimo, i želja samoga autora – skrojiti mit naroda kojemu je njegov vlastiti nasilno otuđen stoljećima kolonizacije i sustavna brisanja njegove povijesti. Upravo u tom uzimanju iz različitih izvora kako bi stvorio *hibridno*, hiperbolično rođenje hispanškoameričke kulture, krije se i vještina samog autora.

Iako u počecima (i samo naizgled), izoliran, Macondo to nije budući da ga redovito posjećuje mistično cigansko pleme koje u mjesto donosi strane i moderne izume (kompas, magnet, led

itd.). Taj kontakt s civilizacijom simboličan je spoj Kolumbije i cijele Latinske Amerike s Europom i ostatkom svijeta, a neki povijesni elementi prikazani su i detaljima koji na prvu mogu promaknuti, poput, primjerice, olupine stare španjolske galije na koju José Arcadio i drugi seljani naiđu, a koja je simbol kolonijalnoga doba. Zatim su tu i kontakti s domorodačkim stanovništvom te crnačkim robovima, a kasnije i građanski ratovi, dolazak stranih korporacija u mjesto i postepeno propadanje čitavog Maconda. Ono što se na prvi pogled možda čini kao regionalna povijest grada, zapravo to uopće nije – a možemo to već i sami zaključiti već na osnovu tek ovih nekoliko spomenutih detalja – već je riječ o reprezentaciji povijesti Kolumbije, ali i Hispanske Amerike općenito, polazeći od mitskog vremena prije osvajanja pa sve do povijesti obilježene beskrajnim građanskim ratovima, diktatorima, državnim udarima, kratkim periodima demokracije, društvenim revolucijama koje su obećavale mnogo, ali su, u konačnici, i one iznevjerile.

Beskrajni su i bezbrojni načini tumačenja *Sto godina samoće* te analize njegovih likova, događaja i detalja, simbolike i alegorije, no, za potrebe ovoga rada, morat ćemo se, i u kontekstu teme kreiranja identiteta, ograničiti tek na nekoliko događaja ili epizoda kojima ćemo povući paralelu, kako sa stručnom literaturom, tako i sa samom poviješću Kolumbije.

KNJIŽEVNOST – MEDIJ KULTURNOG SJEĆANJA

Sagledamo li sveukupnu književnost u svim njezinim oblicima i varijantama – od lirske pjesme, preko romana, povijesnog romana, romantične komedije, fantastike, sapunica, ratnih filmova i dr. – možemo se složiti s autoricom Astrid Erll (2005) koja kaže kako je književnost, kao medij kulturnog sjećanja, sveprisutna. Nebitno govorimo li o popularnoj ili trivijalnoj, kanoniziranoj ili visokoj, književnost je služila i nastavlja služiti kao medij sjećanja, „ispunjavajući mnoštvo mnemotehničkih funkcija, poput maštovitog stvaranja prošlih svjetova, prijenosa slika povijesti, pregovaranja o konkurentnim sjećanjima i razmišljanjima o procesima i problemima kulturnog sjećanja“. (Erll, 2005:144)

Upravo na tragu književnosti kao medija sjećanja nalazi se i kanonsko Márquezovo djelo *Sto godina samoće*. Naime, ulogu književnosti u stvaranju kulture i identiteta u Hispanskoj Americi, kako u XIX., tako i u XX. stoljeću možemo slobodno proglasiti i *presudnijom* nego je to ona možda bila u drugim dijelovima svijeta u istom periodu. Ako se kratko samo podsjetimo situacije iz XIX. stoljeća kada su tek osnovane i dekolonizirane, *mlade* zemlje tražile svoj, u moru nametnutih identiteta, književnost – a posebice roman – pokazao se ključnim faktorom

dopiranja do najvećeg broja publike u najbržem mogućem roku. Stoljeće kasnije, a pod prijetnjom novih potencijalnih kolonizatora, nacije i njihove književnosti, našle su se u gotovo identičnoj situaciji. Do događaja koji su prethodili hispanškoameričkom *boom-u*, a koje nećemo ponavljati ovdje, hispanškoameričke zemlje, de facto su bile zemlje Trećeg svijeta; zanemarene i zaboravljene, eventualno *imaginirane* u kontekstu dalekih i egzotičnih krajeva neistraženih kultura, ali uglavnom spominjane u kontekstu vječnih oružanih borbi i političkih nestabilnosti. Roman je tada, kao i stotinu godina ranije, poslužio kao najbolje sredstvo ostvarivanja kulturne nezavisnosti.

Citirajući Cassirera i Goodmana, Erll (2005:144) za književnost dodaje kako je ona „neovisna simbolička forma kulturnog sjećanja“ i „specifičan način stvaranja svijeta koji uključuje stvaranje sjećanja“ te „stoji uz druge simboličke oblike ili sustave simbola, uključujući povijest, mit, religiju, pravo i znanost“. Cassirerove misli „posuđuje“ i kada govori o tome da je svaki čin sjećanja „kreativan i konstruktivan proces“, pri čemu nije dovoljno prikupiti izolirane podatke o našem prošlom iskustvu, već ih je nužno „organizirati, sintetizirati te ih staviti u fokus misli“. (Cassirer, u Erll, 2005:145) Odabiranje određenih elemenata te njihovo oblikovanje na poseban način kako bi postali objektom sjećanja, jedan je od formativnih procesa, prema Erll (2005:145) koje pronalazimo u mnogim medijima i memorijskim praksama, a posebice i prvenstveno – u književnosti.

U nastavku navodimo dva procesa koja ista autorica izdvaja kao zajednička i ključna u konstruiranju, kako književnih djela, tako i kulturnog sjećanja – *kondenzaciju* i *naraciju* – te ih *oprimjerujemo* epizodama iz romana *Sto godina samoće*.

KONDENZACIJA I NARACIJA

Kada govori o procesu *kondenzacije*, Erll (2005:145) kaže kako je ona vjerojatno glavna karakteristika književnosti, a kao jedan od glavnih učinaka književnih oblika poput metafore, alegorije, simbolike i intertekstualnosti „podrazumijeva okupljanje i preklapanje različitih semantičkih polja na vrlo malom prostoru“. Kulturna sjećanja, po tom pitanju, izjednačava s književnim djelima, budući da su i jedna i druga rezultat kondenzacije te da i jedna i druga zahtijevaju aktivnu recepciju i interpretaciju.

Drugi proces o kojem Erll (2005:146) piše – *naracija* – temelj je na kojem počiva kulturno sjećanje. Odnosno, ona tvrdi kako je „svako svjesno prisjećanje prošlih događaja i iskustava -

individualnih i kolektivnih – popraćeno strategijama koje su također temeljne za književnu naraciju“. Iz obilja utisaka, datuma ili činjenica, možemo odabrati samo nekoliko elemenata koje zatim *kodiramo* i pamtimo te na taj način ono što je važno, razlikujemo od onoga što se čini beznačajnim. Ali, smisao tim odabranim elementima tek treba dati, a što se postiže procesom naracije.

Gotovo je nemoguće nabrojati sve situacije, epizode individualnog i/ili kolektivnog sjećanja koje Márquez pretače u svoj roman, ali kao ogledne primjere, možemo izdvojiti njih nekoliko. Za početak, pojasnit ćemo zašto je Macondo primjer procesa kondenzacije, a zatim nastaviti s nekoliko primjera procesa naracije. Krenut ćemo od dva događaja koja imaju povijesnu pozadinu u povijesti Kolumbije, a završiti s dva izmišljena, ali koji su se kanonizacijom i mitskim statusom *Sto godina samoće* ukorijenili u kolumbijsku kulturu i identitet.

ARACATACA I MACONDO

Za primjer kondenzacije, navest ćemo jedan, najočitiiji i *krovni*, pod kojim se nalaze svi drugi, njime uvjetovani, a to je sam primjer imaginarnog mjesta Maconda. Slijedeći Erllino pojašnjenje termina kondenzacije kao kompresije „nekoliko složenih ideja, osjećaja ili slika u jedan, stopljeni ili složeni objekt“, možemo povući paralelu sa samim autorovim sjećanjima na rodni grad, Aracatacu – ujedno i glavnu motivaciju te izvor inspiracija za kreaciju samog Maconda – kada ga se, u brojnim intervjuima prisjeća upravo tako, kao niz složenih ideja, osjećaja ili slika.

Primjerice, jedan njegov opis rodnoga grada kao mjesta u koje su „dolazili žongleri, mađioničari i gutači vatre i dogodilo se mnogo toga. Sjećam se vrućeg prašnjavog i nasilnog grada. Vikendi su bili redovita *fiesta* kad smo se praktički zaključavali u kuće, a ponedjeljkom su na ulici ležali leševi i ranjeni ljudi“ izdvojila je Maurya (1983:54).

Dok smo drugi, iz intevjua s Osorinom za *The New Yorker* (1991) ranije spomenuli, ali ga ponavljamo ovdje: „mjesto kroz koje more poprima sve zamislive nijanse plave boje, gdje cikloni dižu kuće u zrak, gdje sela leže zakopana pod prašinom, a zrak vam peče pluća. Za karipske narode, prirodna katastrofa i ljudska tragedija dio su svakodnevnog života. Trebao bih dodati i da je to područje natopljeno mitovima koje su donijeli robovi, pomiješano s indijanskim legendama i andaluzijskom maštom, a rezultat je vrlo poseban način gledanja na stvari, koncepcija života koja u svemu vidi pomalo čudesnog“; zatim: „Na Karibima i u Latinskoj

Americi, općenito takozvane čarobne situacije smatramo dijelom svakodnevnog života, kao i svaki drugi aspekt stvarnosti. Čini nam se posve prirodnim vjerovati u predznake, telepatiju, predosjećaje, čitav niz praznovjerja i fantastične načine suočavanja sa stvarnošću. Nikada u svojim knjigama ne pokušavam objasniti ili opravdati takve pojave. Sebe vidim kao realistu, čistog i jednostavnog“. (Osorio, 1991)

Proces kondenzacije, u kontekstu Aracatace/Maconda, za Márqueza se događa u onom trenutku kada, sjedeći za svojim pisaćim strojem, Ameriku „otkriva“ po drugi puta te, „zamišljajući njegov nastanak, zauvijek mijenja budućnost kontinenta“. (Restrepo Pombo, 2018) Poseže za *alatima* aktivne recepcije i interpretacije te, selektivnim sjećanjem u sinergiji s legendama koje je slušao za života – a ponajviše djetinjstva – zatim književnošću koja ga je usmjeravala, ali i nasilnom poviješću Kolumbije, stvara novi svijet, alegoriju za onaj stvarni, ali, uzmemo li u obzir autorovo viđenje svijeta, i ne toliko različit od izvornoga. Opisujući Aracatacu/Macondo, autor poseže za epitetima bogatim, realnim i magijskim opisima, metaforama, alegorijama, intertekstualnostima, hiperbolama, simbolima i dr. Čitavu alegoriju grada Maconda, koji je bio lokalitetom nekoliko njegovih djela, ali čija je najdetaljnija razrada ipak manifestirana u *Sto godina samoće*, uzimamo kao proces kondenzacije koji je za Erll (2005:145) jedan od ključnih, kako za kulturno sjećanje, tako i za književnost.

GRADANSKI RAT

Temu građanskog rata i sukoba dviju strana – konzervativne i liberalne – Marquez provlači kroz čitav ovaj, a i druga svoja djela, budući da ona, nažalost, čini velik dio kolumbijske povijesti. Kako one starije, tako i suvremene. Povijesno gledano, opisali smo je u poglavlju ranije, a iz perspektive književnosti, spomenut ćemo je, ne kroz epizodu ili određen događaj, već kroz lik i djelo jednog od glavnih likova romana, Aureliana Buendíe koji se, kao romantik i idealist, u razdoblju naizgled beskrajnog rata, pridružuje liberalima. S vremenom se uzdiže i do čina pukovnika te preuzima zapovjedništvo nad svim revolucionarnim snagama u zemlji. No, nakon što je godinama svjedočio gorčini gerilskog ratovanja i besmišlju političkih ubojstava i zlodjela, on gubi idealizam te se pretvara u tiranina kakvi su mu i sami neprijatelji, pa čak i izdaje svoje liberalne ideale i načela. Pod stare dane, razočaran i rezigniran, izgovara važnu rečenicu o tome kako je „jedina stvarna razlika između liberala i konzervativaca u tome da liberali idu na misu u pet, a konzervativci idu na misu u osam sati“. (García Márquez, 2006)

Paralela sa stvarnim događajima tu se lako podvlači budući da je, u vrijeme kada Márquez počinje pisati, zemlja već bila ušla u period svoje povijesti poznat pod nazivom *La Violencia*, a koji je s desetljećima koja slijede, samo mijenjao svoj oblik, ne i razoran karakter. Sam autor je sudjelovao u brojnim pokušajima smirivanja stanja stvari te pregovorima oko puštanja zatvorenika obiju strana – zbog čega je sam za sebe često govorio kako je upravo on „posljednji optimist u Kolumbiji“ (Lee Anderson, 1999) – ne uvijek i uspješno te je do kraja svoga života ostao aktivan i vjeran postizanju mira u Kolumbiji.

Izdvojiti ćemo ovdje jednu suvremeniju epizodu koja se ne tiče samo sukoba između liberala i konzervativaca već je njihov hibridni proizvod, pojačan sukobima motiviranim sukobima između narkokartela te gerilskih postrojbi, a koju je Lee Anderson (1991) u svom intervjuu s García Márquezom za *The New Yorker*, opisao riječima koje (tragikomično) podsjećaju upravo na riječi Aureliana Buendíe; „do ranih osamdesetih, kada su narkokarteli u Medellín i Caliju postali moćni, a paravojske ratovala i s trgovcima ljudima i s gerilcima, bilo je toliko mogućih izvora nasilja da se žrtva sasvim razumljivo mogla zbuniti oko toga tko je njezin ugnjetavač bio“.

Opisane situacije samo su pokazatelj kako je roman *Sto godina samoće* nadišao dimenziju vremena te se u kontekstu povijesti svoje *Majke domovine*, aktualno čita i više od 50 godina nakon objave prva izdanja.

MASAKR RADNIKA PLANTAŽE BANANA

Drugi događaj koji ćemo izdvojiti kao primjer kada se epizoda kolektivnog sjećanja preklapa s književnom naracijom je događaj kada je došlo do masakra – do dana današnjeg nerazjašnjena broja – radnika plantaže banana.

U romanu, štrajk radnika plantaže predvodi José Arcadio Segundo – praunuk osnivača grada – koji u konačnici ostaje i jedini preživjeli. Naime, tri tisuće radnika okuplja se u borbi za svoja prava te za isplatu nadnica u gotovini, umjesto nekakvih vaučera za šunke. Situacija ubrzo eskalira do granice s građanskim ratom, ali okupljene prosvjednike okružuju savezni vojnici te ih sve ubijaju. José Arcadio Segundo jedini preživljava te k svijesti dolazi u vlaku u pokretu, natovarenom leševima, nakon čega bježi nazad u Macondo. Tamo zatiče nijekanje navedenog događaja sa svih strana te saznaje kako su preostali sindikalni čelnici uhićeni i/ili likvidirani, a kako je njihovim obiteljima objašnjeno da su sve „samo sanjali“... Izluđen, sakriva se u

Melquíadesovu staru sobu u kojoj ga čarolija kojom je Ciganin začarao sobu čini nevidljivim. Od toga trenutka, on postaje samotnjak te sjećanje na njegovo postojanje, kao i na čitav događaj, blijedi u mitski zaborav.

Upisivanje ovog događaja u roman ima, kao i građanski rat, izravno uporište u stvarnim događajima kolumbijske povijesti te se odnosi na masakr radnika plantaže banana s početka XX. stoljeća, točnije iz 1928. godine koji je, također, bio izvršen od strane vlasti, a u korist sjevernoameričke kompanije United Fruits Company. Prva i snažna sjećanja o ovom događaju, Márquezu su se urezala još iz priča njegova djeda, a od zaborava vremena ga je spasio za vječnost ga opisujući kao jedan od ključnih događaja romana *Sto godina samoće*. Naime, sam događaj je, kao i njegov literarni odraz, bio zataškavan te se točan broj poginulih ne zna niti dan danas. On varira od 47 do čak 2000 poginulih. Sam Márquez za priču o tom masakru često je govorio kako je ona jedna od njegovih najranijih sjećanja te kako su legende često poprimale i apokaliptične razmjere, iako su realne brojke zasigurno bile mnogo manje. No, kako je njemu za potrebe romana „bila potrebna čitava željeznička pruga leševa, nije se mogao držati povijesne stvarnosti“ i brojka od 3000 poginulih „uklapala se u dimenzije knjige koju je pisao“. (Posada-Carbó, 1998:395-396)

O važnosti i kanonskom statusu romana, govori upravo i ova povijesna epizoda čije tumačenje unutar okvira književnog djela se, u kontekstu kolektivnog sjećanja nacije, uzima zdravo za gotovo i čiji se legitimitet gotovo da i ne preispituje. Naravno, ne mislimo u punom, doslovnom smislu, već u kontekstu važnosti književnosti, a posebice romana za čitanje povijesti Hispanske Amerike – prisjetimo se književnih oblika koji su kolali u počecima „otkrića“ kontinenta, njegovim kasnijim opisivanjima, a zatim i osamostaljenju novih država – te statusa koji je García Márquez svojim djelima zaslužio. Sagledamo li stvari na taj način, možemo se složiti kako točnost brojke od 47 ili 3000 poginulih ima manju ulogu u odnosu na značaj i katastrofalne posljedice koje su strane intervencije na tlu Hispanske Amerike ostavile, a čega je ovaj masakr tek usputna epizoda.

SJEĆANJE, IDENTITET

Sljedeća koje ćemo istaknuti u radu je epidemija nesаницe koja zahvati čitav grad te, nakon prvotno benigna karaktera, ubrzo poprimi i puno zlokobniju varijantu te se manifestira kao amnezija koja posve obuzme stanovnike Maconda. Amnezija ostvari svoj vrhunac kada

stanovnici posve zaborave čak i nazive stvari te njihovu funkciju. Gubitkom sjećanja, mještani počinju gubiti i identitet „budući da je identitet zbirka ideja koje se stvaraju“, a što za posljedicu ima „gubitak osjećaja tko su i što žele biti“. (Savariah, Ajit, 2019:724) Epidemiji nekako doskoči José Arcadio, idejom o lijepljenju papirića s nazivima stvari i kratkim objašnjenjima čemu one služe koje zatim mahnito lijepi na sve što ga okružuje. Ta metoda funkcionira neko vrijeme, no i ona poprima zlokoban karakter kada ljudi, slijepo slijedeći bilješke i upute za obavljanje dnevne rutine, „postaju sve sličniji strojevima koji slijede naredbe“, a ozbiljnost problema još se može i shvatiti kada članovi obitelji postanu samo puki fizički opisi“. (Savariah, Ajit, 2019:725)

Kako bismo shvatili važnost sjećanja u kontekstu identiteta, kako individualnih, tako i kolektivnih, osvrnut ćemo se na članak Jana Assmanna (1995) koji upravo o tome govori. Naime, on govori kako su još tridesetih godina XX. stoljeća, sociolog Maurice Halbwachs i povjesničarka umjetnosti Aby Warburg razvili dvije teorije o „kolektivnom“ ili „društvenom sjećanju“ čime su htjeli razriješiti s brojnim pokušajima s početka stoljeća da se kolektivno sjećanje prikaže kao nasljedno ili „rasno sjećanje“. Oni su čitav diskurs o kolektivnoj spoznaji premjestili iz biološkog u kulturno uvjetovan te ga definirali „rezultatom socijalizacije i običaja“. Pri tome su napravili razliku između „komunikacijskog“ i „kulturnog“ sjećanja.

Komunikacijski identitet tako bi se odnosio na raznolike oblike kolektivna sjećanja utemeljenog isključivo na svakodnevnoj komunikaciji, na svakom individualnom sjećanju koje se konstituira u komunikaciji s drugim ljudima pa tako svaka individua pripada brojnim grupama i kolektivnim sjećanjima i slikama o sebi samima. Najznačajnija karakteristika ovog oblika identiteta njegov je „ograničen vremenski horizont“ koji, „kako sugeriraju sve studije usmene predaje“ ne premašuje osamdeset do (najviše) sto godina u prošlost, što je jednako trima ili četirima generacijama. (Assmann, 1995:128)

I dok komunikacijski identitet karakterizira njegova bliskost svakodnevici, kulturno sjećanje karakterizira njegova udaljenost od svakodnevice koju autor naziva *transcendencia* i ona čini njegov vremenski horizont. Kulturno sjećanje ima svoju fiksnu točku, njegov horizont se (za razliku od horizonta prethodnog koji se pomiče s generacijama) ne mijenja kako vrijeme prolazi. (Assmann, 1995:129)

Kako ćemo ovu teoriju primijeniti na epidemiju nesanice u *Sto godina samoće*? Upravo u prvom obliku identiteta koje navodi Assmann, komunikacijskom, krije se i scena s epidemijom nesanice u romanu Gabriela Garcíe Márqueza. Naime, u svakodnevnoj komunikaciji, rutini

koju obavljamo – a koju stanovnici Maconda zaboravljaju, zaboravljajući time i svoj identitet – krije se i temelj i poveznica za kulturno sjećanje, a što opet možemo protumačiti kao jednu od sastavnica kolektivnog identiteta. Odnosno, kako sam Assmann (1995:128) kaže, „u kontekstu objektivizirane kulture i organizirane ili ceremonijalne komunikacije, postoji bliska veza sa skupinama i njihovim identitetom koja je slična onoj koja se nalazi u slučaju svakodnevnog sjećanja.“

U kontekstu Márquezova romana, upravo ta svakodnevica, obojena komunikacijom, međusobnom isprepletenošću individualnih komunikacija i sjećanja, krije se srž identiteta koju stanovnici Maconda – alegorijski i stanovnici čitavog kontinenta, a u kontekstu brojnih događaja iz svoje burne prošlosti – naprasno gube.

ROĐENJE DJETETA SA SVINJSKIM REPOM

Djelomičnu analizu romana kroz primjere uz teorijski dio rada završit ćemo mitološkom epizodom, ovaj put ne o podrijetlu već one o uništenju Maconda. Naime, kako je *biblijski* bio njegov začetak, dolaskom mladih parova na neiskvareno, *djevinčansko* tlo, tako je i biblijski ili mitološki njegov kraj. Spomenuli smo već kako je nad sudbinama José Arcadia i Úrsule, bdjelo prokletstvo kršenja tabua incesta koje su svjesno počinili vjenčavši se te imajući potomke, iako su bliski rođaci, no točan trenutak ispunjenja tog proročanstva nije se znao. Nije čak niti zahvatio izravno same počinitelje već tek dalekog potomka koji o svemu tome nije ništa niti znao.

Posljednje stranice romana scene su kakve možemo očekivati u kakvom grčkom mitu; počevši od incesta koji se ovdje vraća u radnju, preko rođenja i smrti djeteta rođenog sa zlosretnim *svinjskim repom*, otkrivanja vlastite obiteljske prošlosti u tajnim šifriranim spisima te nadolazećeg orkanskog vjetra koji će raznijeti sve... Aureliano Babilonia, vidjevši kako mu tijelo sina odnose svi mravi svijeta, iznenada se prisjeća rečenice koju je jednom pročitao u šifriranom manuskriptu a koja govori o „prvom iz plemena, vezanom za drvo“, a posljednjeg kako „jedu mravi“ te shvaća kako je taj šifrirani zapis zapravo cijelo vrijeme bio povijest obitelji Buendía te kako njegov *deformirani* sin nije plod (jedino) njegova incesta s vlastitom tetom, već je prokletstvo koje je obitelj čekalo generacijama. Za to vrijeme, vjetar vani skuplja svu svoju destruktivnu moć i polako razara sve pred sobom.

Svaka od rečenica koje se nalaze na tim posljednjim stranicama romana mogu se gledati iz perspektive kanonskog i mitološkog djela što je u međuvremenu roman i postao. Erll (2005:147), to pojašnjava, spominjući Assmann, kada govori kako „narodi, etničke i vjerske skupine stvaraju naracije („mitove“) koji pričaju priču o njihovom podrijetlu i osebnosti“ pa se ti „narrativni uvidi prenose i na razinu kulturnog sjećanja“. Odnosno, upravo kao mitu i *mitološkom* možemo i trebamo pristupiti romanu *Sto godina samoće*, jer upravo to je Márquez i napravio, stvorivši mit koji priča o podrijetlu i osebnosti kolumbijskog naroda alegorijskim djelom o postanku i uništenju malenog, rajskog grada – Maconda.

ZAKLJUČAK

Po završetku ovoga rada, možemo argumentirano govoriti o važnosti književnosti u konstrukciji identiteta Hispanske Amerike, a konkretnije jedne od njenih država, Kolumbije. Možemo čak i govoriti o njenoj presudnoj važnosti u određenim povijesnim periodima. Također, iako golem prostor koji čini Hispansku Ameriku, stranom čitatelju, *izvana* može djelovati kao jedinstven prostor te je kao takav i „nastupio“ na svjetskoj sceni sredinom XX. stoljeća, mi ćemo, pošto smo definirali neke specifičnosti Kolumbije te povezanost autora romana s njenom geografijom i poviješću, moći načiniti razliku koju ovaj roman donosi u kontekstu govora o duhu, ili identitetu nacije, odnosno Kolumbije. Važno je napomenuti kako postoji i jedan element kojeg je u okviru ovog rada (i jezika kojim je pisan) bilo nemoguće ili teško izraziti, a riječ je o jezičnoj specifičnosti te afro-karipskom utjecaju na *varijantu* španjolskog jezika govorenog u Kolumbiji, no mišljenja smo kako je ipak velik dio identiteta pokriven, barem u nekom općem, preglednom smislu. Naravno, mjesta napretku i daljnjim i dubljim analizama uvijek ima, ali ćemo njega ostaviti za neke buduće radove, manjeg ili većeg obujma.

LITERATURA

1. ASSMANN, J., Czaplicka, J. (1995). Collective Memory and Cultural Identity. U: *New German Critique*, 65, str. 125-133.
2. BAUMAN, Z. (2009) *Identitet. Razgovori s Benedettom Vecchijem*. Zagreb: Pelago.
3. CAISTOR, N. i Viner, K. (2014). *Gabriel García Márquez obituary*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/books/2014/apr/17/gabriel-garcia-marquez-obituary> (Pristup: 10.09.2021.)
4. CERIN, D. (2015) *Diskurzivno konstruiranje nacionalnog identiteta (u kontekstu prostora)*. Završni rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci.
5. ERLI, A. (2005). Literature as a Medium of Cultural Memory. U: *Memory in Culture*. Stuttgart: Palgrave MacMillan, str. 144-160.
6. GARCÍA MÁRQUEZ, G. (2006). *Sto godina samoće*. Zagreb: V.B.Z.
7. GONZÁLEZ ECHEVARRÍA, R. (2021). *Enciklopedija Britannica, mrežno izdanje*. Naslov natuknice: Gabriel García Márquez. Encyclopaedia Britannica, Inc. <https://www.britannica.com/topic/Nobel-Prize> (Pristup: 10.9.2021.)
8. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* (2021) Naslov natuknice: identitet. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26909> (Pristup: 10.9.2021.)
9. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* (2021) Naslov natuknice: Kolumbija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32505> (Pristup: 10.9.2021.)
10. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* (2021) Naslov natuknice: Gabriel García Márquez. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=21261> (Pristup: 10.9.2021.)
11. LEE ANDERSON, Jon. (1999). *The Power of García Márquez. Can the Nobel Prize-winning novelist rescue Colombia?* The New Yorker. <https://www.newyorker.com/magazine/1999/09/27/the-power-of-garcia-marquez> (Pristup: 10.09.2021.)
12. LEERSEN, J. (2009) *Retorika nacionalnog karaktera: programatski pregled i Imagologija: povijest i metoda* u: Kako vidimo strane zemlje. Uvod u imagologiju / urednici: Davor Dukić, Zrinka Blažević, Lahorka Plejić Poje, Ivana Brković. Zagreb: Srednja Europa.

13. POLIĆ BOBIĆ, M. (2007) *Rađanje hispanoameričkog svijeta*. Zagreb: Naklada Ljevak
14. MAURYA, V. (1983) Gabriel Garcia Marquez. *Social Scientist*, 11 (1), str.53-58.
15. OCHOA, A.M. (2005). García Márquez, Macondismo, and the Soundscapes of Vallenato. U: *Popular Music*, 24 (2), str. 207-222.
16. OSORIO, M. (1991). *Interview with Gabriel García Márquez*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://en.unesco.org/courier/octobre-1991/interview-gabriel-garcia-marquez> (Pristupljeno 10.9.2021.)
17. RESTREPO POMBO, F. (2018). *How One Hundred Years of Solitude redefined Latin America*. BBC Culture. <https://www.bbc.com/culture/article/20180524-one-hundred-years-of-solitude-redefining-latin-america> (Pristup: 15.09.2021.)
18. SAVARIAH, X., Ajit, I. (2019). Cultural Identity through Magical Realism: Through the Looking Glass of Marquez's One Hundred Years of Solitude. U: *Blue Eyes Intelligence Engineering & Science Publication*, 7(54), str. 724-725.
19. The Nobel Prize in Literature 1982. NobelPrize.org. <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1982/summary/> (Pristup: 15.09.2021.)
20. VISKOVIĆ, V. (2004) *Književnost i nacionalni identitet* u: Hrvatska – kako dalje: zadanosti mogućnosti / urednici: Josip Kregar, Vlado Puljiz, Slaven Ravlić. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta: Centar za demokraciju i pravo „Miko Tripalo“.